

8e ANNÉE.

N° 1—4. 1930.

STUDENSKYJ VISNYK

PUBLIÉ PAR L'UNION NATIONALE DES ASSOCIATIONS D'ÉTUDIANTS D'UKRAINE

**СТУДЕНСЬКИЙ
ВІСНИК**

РІЧНИК VIII.

ПРАГА

Ч. 1—4. 1930.

ЦІНА к.
з наро

З м і с т.

1. Борис Гомзин: Вона (триптих)	1
2. Юрій Косач: Тринадцять вантажних авт	3
3. В. Лужанський: Ювілей Т. Г. Масарика	4
4. Б. Гомзин: Два українські патріоти	5
5. Проф. І. Мірчук: Фільософ Масарик	13
6. О. І. Бочковський: Т. Г. Масарик — провідник народу	17
7. Д-р Кость Чехович: Альойс Ірасек (1851—1930)	20
8. Р. Орловський: Занедбана справа	26
9. Д-р Кость Чехович: Ян Бодуен де Куртене (1845—1929) (докінчення)	29
10. Д-р М. Гнатишак: Масарик про студенську політику	33
11. Н. Н.: Висока школа політичних наук у Празі	36
12. В. О.: Зізд студенства Малої Антанти у Празі	37
13. Література і критика. Ст. Сирополко: Т. Г. Масарик — Світова революція за війни й у війні 1914—1918, переклад М. Саєвича. Львів 1930. (Рецензія)	38
14. ЦЕСУС	39
15. З життя українського студенства	43
16. З життя чужинного студенства	48
17. Надіслані книжки та журнали	49

В цім числі поміщено з світлинами: Т. Г. Масарика, Альойса Ірасека та С. Єфремова.

Помешкання Редакції та адміністрації:

Praha-Smíchov, Nádražní ul. č. 46.

Поштова адреса:

Praha, hlavní pošta, přihrádka č. 411, «Studenskyj Visnyk».

Гроші посылати на адресу:

Praha, Živnostenská banka, «CESUS» («Stud. Visnyk»).

BANKA ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ

V PRAZE II., NA POŘÍCI.

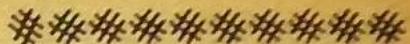
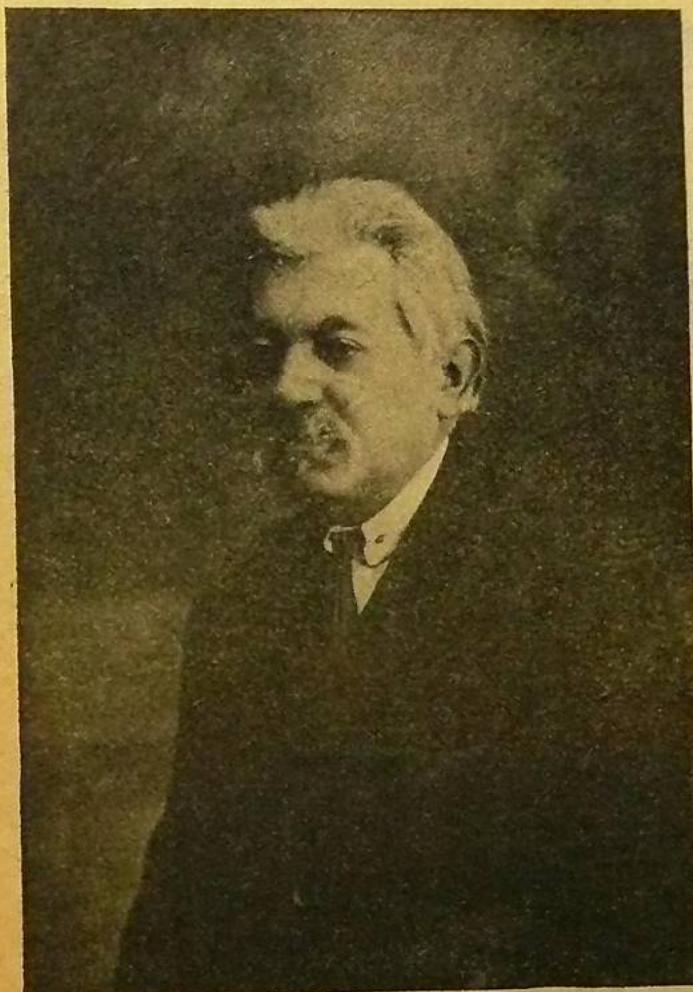
4 místní expozitura, 16 filiálék, 6 sezonních směnáren.

Telegramy: LEGIOBANKA, FRAHA Telefon serie 265-5-1, 301-4-1.

VŠESTRANNÁ BANKOVNÍ SLUŽBA

РІЧНІ

ВИДАВНИЦТВО „ЧЕСЬКО-УКРАЇНСЬКА КНИГА“,
PRAHA-ŽIŽKOV, ŽEROTÍNOVA 41.

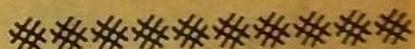
І гнов я згадую Тебе,
Вкраїно-Мати,

Твою біду, Твій вид
сумний.

Округ хреста твого мій
краю розгіята.

Я чую регіт навісний.

(«У сумний час»)

Умер поет! І струни
голосній
Порвалися, замовкнули
на вики!
(„На роковини смерти
Шевченка“)

У пяті роковини смерти Володимира САМІЙЛЕНКА

ЗБІРНИК

присвячується памяті славного українського поета й сатирика з наго-

дом до дня його смерті (1925—1930 р.р.).

ПРАВИЛЬНИК В-ва «Чесько-Українська Книга» для збору передплати на видання Збірника «У п'яті роковини смерти В. Самійленка», що вийде в осені ц. р.:

1. Збірник міститиме понад 20 арк. друк. тексту, 8°, 25 ілюстрацій з життя В. Самійленка.
2. Всі передплатники діляться на: а) членів-фундаторів (організації й особи); б) звичайних членів.
3. Членами-фундаторами стають особи й організації, що зроблять передплату найменше 300 к. ч. (для Галичини 80 зл., для Амер. 10 дол.).
4. Звичайними членами — що зроблять передплату 30 к. ч. (для Галичини 8 зл., для Амер. один дол.).
5. Передплатники вносять гроші на біжучий рахунок В-ва «Чесько-Українська Книга»:

- 1) Česká Banka v Praze, fol. 2052, Praha-Vinohrady, Fochova č. 57,
- 2) Для Галичини: Кооперативний Банк „Дністер“, Львів, Руська 20, Біжучий рахунок В-ва „Чесько-Українська Книга“ ч. 17.

Крім того окремо повідомляють В-во про внесену передплату й подають свою адресу — імя, прізвище, стан, відкіля, щоб В-во могло примістити ці дані в прилозі до книжки (дивись § 9).

6. Ціна Збірника 45 к. ч. (12 зл. для Галичини; один дол. 33 цент. для Амер.), включаючи оплату пересилки.
7. Член-передплатник одержить од В-ва «Збірник в п'яти роковини смерти В. Самійленка» лише за 30 к. ч.
8. Члени-фундатори одержать кожний десятий примірник на крейдяному папері.
9. Список членів (фундаторів і звичайних — імя, прізвище, стан, відкіля) буде видруковано у прилозі до Збірника, як також і цей заклик до Громадянства. (Дивись, як це зроблено в книжці нашого видання «Твори Я. Кухаренка» стор. 137).
10. Все листування з В-ом справляти на адресу: Prof. Marie Omel'čenková, Žerotínova 41, Praha-Zižkov, Tchecoslovaquie.

За В-во «Чесько-Українська Книга»:

Мілена Грдлічкова, Марія Омельченкова, Д-р Елла Червенкова.

На складі В-ва можна набути такі видання: 1) Твори Я. Кухаренка, 144 стор., 5 ілюстр., ц. 18 к. ч.; 2) Карель Гавличек Боровський, Вибір поезій, переклад І. Франка, 190 стр., 130 ілюстр., ц. 25 к. ч.; 3) М. Омельченкова, Вибір фаху, 37 стор. з ілюстр., ц. 2 к. ч.; 4) М. Омельченкова, Česko-Ukrajinské styky, 40 стор., з 8 ілюстр., ц. 3 к. ч.; 5) М. Омельченкова, Шкільництво на Кубані, 16 стор. з ілюстр., ц. 1 к. ч.; 6) М. Омельченкова, Т. Г. Масарик та етнічне питання, I—II ч., 320 стор. з ілюстр., 30 к. ч. (друкується); 7) Збірник «Хвили Кубані», 32 стор. з ілюстр., к. ч. 8) Г. Омельченко, Історія тексту й перше („Лішкове“) видання Карла Гавличка-Боровського „Křest sv. Vladimíra“, 31 стор., ц. к. ч.; 9) Hr. Omel'čenko, První tři redakce „Křtu sv. Vladimíra“ Karla Gavlička-Borovského, 19 стор., ц. 5 к. ч. Передплатники на «Збірник в п'яти роковини смерти Володимира Самійленка» матимуть знижку 20% на всі видання.

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК

STUDENSKYJ VISNYK

видає Центральний Союз Українського Студенства („ЦЕСУС“)

Річник VIII.

Прага.

Ч. 1—4. 1930.

Борис Гомзин.

Вона.

(Триптих).

I.

ГРІХ.

У ніч беззоряну і тмяну
Ї ведуть на сміх і глум
Розхристану і пяну...
І плаче ніч, земля завинулась у сум.
Вона ж вини не відає й не знає,
Іде, немов до шлюбу молода,
Іде й весільної співає...
А хата пусткою, в городі лобода...

Прости Ти, Господи, її без силу,
Невільний гріх її прости
й помилуй...

Вином ушилась на бенкеті,
Вином братів, розпятих на хресті.
Минає день і другий, ось і третій...
І ти прокинулась насамоті.

Весільна квіточка в баюрі
Подоптана важкими чобітьми!
Які шляхи твої понурі
На тій скріавленій землі-тюрмі.

І ось ідеш ти невесела,
Ховаючись у ліс мов хижий звір,
Стежками оминаеш села,
Бо серце зранене кричить: не вір!...

А на селі... та що й казати...
Лицить новий леміш та чересло,
А ниви сил нема зорати —
Немов сповив лукавий те село.

ПРАВИЛЬНИК В-ва «Чесько-Українська Книга» для збору передплати на видання Збірника «У п'яті роковини смерти В. Самійленка», що вийде в осені ц. р.:

1. Збірник міститиме понад 20 арк. друк. тексту, 8°, 25 ілюстрацій з життя В. Самійленка.
2. Всі передплатники діляться на: а) членів-фундаторів (організації й особи); б) звичайних членів.
3. Членами-фундаторами стають особи й організації, що зроблять передплату найменче 300 к. ч. (для Галичини 80 зл., для Амер. 10 дол.).
4. Звичайними членами — що зроблять передплату 30 к. ч. (для Галичини 8 зл., для Амер. один дол.).
5. Передплатники вносять гроші на біжучий рахунок В-ва «Чесько-Українська Книга»:
  - 1) Česká Banka v Praze, fol. 2052, Praha-Vinohrady, Fochova tř. 57,
  - 2) Для Галичини: Кооперативний Банк „Дністер“, Львів, Руська 20, Біжучий рахунок В-ва „Чесько-Українська Книга“ ч. 17.
- Крім того окремо повідомляють В-во про внесену передплату й по дають свою адресу — імя, прізвище, стан, відкіля, щоб В-во могло примістити ці дані в прилозі до книжки (дивись § 9).
6. Ціна Збірника 45 к. ч. (12 зл. для Галичини; один дол. 33 цент. для Амер.), включаючи оплату пересилки.
7. Член-передплатник одержить од В-ва «Збірник в п'яти роковини смерти В. Самійленка» лише за 30 к. ч.
8. Члени-фундатори одержать кожний десятий примірник на крейдя ному папері.
9. Список членів (фундаторів і звичайних — імя, прізвище, стан, відкіля) буде видруковано у прилозі до Збірника, як також і цей заклик до Громадянства. (Дивись, як це зроблено в книжці нашого видання «Твори Я. Кухаренка» стор. 137).
10. Все листування з В-ом справляти на адресу: Prof. Marie Omel'čenková, Žerotínova 41, Praha-Žižkov, Tchecoslovaquie.

За В-во «Чесько-Українська Книга»:

Мілена Грдлічкова, Марія Омельченкова, Д-р Клара Червенкова.

На складі В-ва можна набути такі видання: 1) Твори Я. Кухаренка, 144 стор., 5 ілюстр., ц. 18 к. ч.; 2) Карел Гавличек Боровський, Вибір поезій, переклад І. Франка, 190 стр., 130 ілюстр., ц. 25 к. ч.; 3) М. Омельченкова, Вибір фаху, 37 стор. з ілюстр., ц. 2 к. ч.; 4) М. Омельченкова, Česko-Ukrajinské styky, 40 стор., з 8 ілюстр., ц. 3 к. ч.; 5) М. Омельченкова, Шкільництво на Кубані, 16 стор. з ілюстр., ц. 1 к. ч.; 6) М. Омельченкова, Т. Г. Масарик та жіноче питання, I—II ч., 320 стор. з ілюстр., 30 к. ч. (друкується); 7) Збірник «Хвили Кубані», 32 стор. з ілюстр., ц. 8) Г. Омельченко, Історія тексту й перше („Лішкове“) видання Карла Гавличка-Боровського „Krest sv. Vladimíra“, 31 стор., ц. ч.; 9) Hr. Omel'čenko, První tři redakce „Křtu sv. Vladimíra“ Karla avlíčka-Borovského, 19 стр., ц. 5 к. ч. Передплатники на «Збірник в п'яти роковини смерти Володимира Самійленка» матимуть знижку 20% на всі видання.

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК

STUDENSKYJ VISNYK

видає Центральний Союз Українського Студенства („ЦЕСУС“)

Річник VIII.

Прага.

Ч. 1—4. 1930.

Борис Гомzin.

Вона.

(Тріптих).

I.

ГРІХ.

У ніч беззоряну і тмяну
Її ведуть на сміх і глум
Розхристану і пяну...
І плаче ніч, земля завинулась у сум.
Вона ж вини не відає й не знає,
Іде, немов до шлюбу молода,
Іде й весільної співає...
А хата пусткою, в городі лобода...

Прости Ти, Господи, її без силу,
Невільний гріх її прости
    й помилуй...

Вином упилася на банкеті,
Вином братів, розпятих на хресті.
Минає день і другий, ось і третій...
І ти прокинулася насамоті.

Весільна квіточка в баюрі
Подоптана важкими чобітьми!
Які шляхи твої понурі
На тій скрівавленій землі-тюрмі.

І ось ідеш ти невесела,
Ховаючись у ліс мов хижий звір,
Стежками оминаеш села,
Бо серце зранене кричить: не вір!...

А на селі... та що й казати...
Лицить новий леміш та чересло,
А ниви сил нема зорати —
Немов словив лукавий те село.

II.
ПОКУТА.

Повила сина ти під тином...
Хрестом шляхи й на плечі хрест...
Як та Марія з сином...
І матері святої дух в Тобі воскрес.
А потім сина книжники убили,
Ти навіть тіла його не знайшла
Бо до вязниці не пустили...
Світ-за-очі з крайни рідної пішла.
Охорони Ти, Господи, голубку білу,
Святим крилом своїм охорони
Й помилуй...

На Захід простелилася дорога...
Дроти гуділи здовж доріг —
Пішла шукати в пеклі Бога,
Щоб біль свій кинути до ніг.

«Куди ідеш, зажурена Маріє?» —
Печально ясень шепотів...
— Тікай! Убю... стара повіє! —
Чорнозем важко вслід дуднів.

У храмі, створенім віками,
Де гроші рахував крамар,
Подали замість хліба камінь...
І криком серце: Де же правди цар?

«Назад, назад...» — прошепотіла
Крізь болем стиснуті уста...
На Заході луна горіла,
Ревли глузуючи міста...

III.
ПРЕОБРАЖЕННЯ.

Тоді Марія скорбна вмерла,
Що біль несла крізь мряку літ.
Родилася модерна,
Закована у крицю й мідь струнка Юдіт.
Зірвавсь на ноги й розкидає зерна
У спраглу землю гордий гнів...
А ти цілунком вабиш Олоферна
Під заграву кріваву жертвених огнів.
О Боже правди, Боже гніву,
Допоможи Твоїй доці святій
зорати ниву!

«На кулю — куля! На бомбу — бомба!» —
Ось наша відповідь і Заповіт.
Запалимо небавом гекатомбу
На цвінтари тяжких минулих літ.

Пружинно розігнулась спина —
Вчорашній раб навіки вмер.
Нова займається вже днина —
Нових пісень іде новий Гомер.

Вогнем палахкотить червона Троя
Під зойк і плач гіркий юрби,
І реквіем співає дзвінко зброя
Над трупом давньої ганьби.

На місці тих шматин червоних
Червоні грають контуші,
А в велигодніх передзвонах
Вся міць козацької душі.

1/III. 928 р.

Юрій Косач.

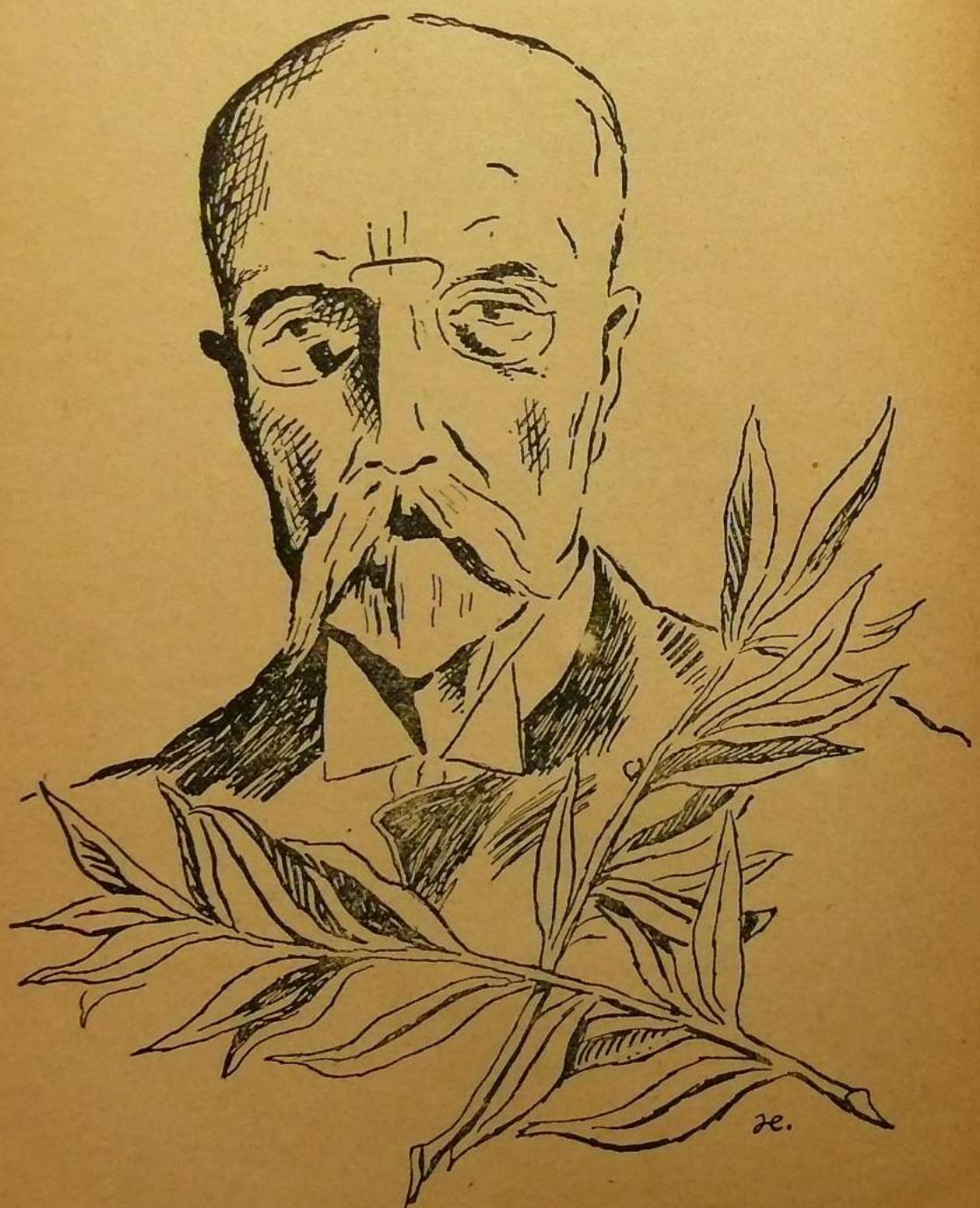
ТРИНАДЦЯТЬ ВАНТАЖНИХ АВТ.

Тільки тринадцять вантажних авт
І місто наше було-б
І знов у заграві одвічних слав
Буряне поліття загуло-б
— Юнаки із огневими лицями
Карабіни стиснули-б в руці
Коли авта з немитими спицями
Пропороли-б брудні вулиці,
Промайнули-б заулками тісними
Просурмивши у даль юну вість
А з дахів кулеметами грізними
Обрії накресляла-би злість.
І плекати у квіттю кольорів
Як тоді — в буйних днів ураган
Патрулі з гімназистів бадьорих
Провіряли-б квітки горожан...
— Тільки-б тринадцять вантажних авт
І місто було-б наше
І той час-би навіки пропав
Як свистали жандармські палаші.

В. Лужанський.

Ювілей Т. І. Масарика.

Цілий культурний світ святкував 7. березня ц. р. 80.-ліття народин першого президента Чехословацької Республіки — Т. Г. Масарика. Значіння Масарика як вченого, фільософа, політика, соціольога, провідника народу та першого президента

Т. Г. Масарик — перший президент Чехословацької Республіки.

Чехословацької Республики дуже велике. Про Масарика написано цілі томи книжок, бо його діяльність у різних ділянках людського знання дуже ріжноманітна та велика й її годі охопити на сторінках одної книжки. Не беремося й ми до повної оцінки діяльності цього великого державного мужа Чехословаччини. Ми хочемо тільки прилучитися до тих безчисленних голосів признання та подиву для Масарика.

Якраз за президента Масарика розцвіла українська наука на території Чехословаччини, тисячі українських студентів покінчили при матеріальній піддержці чехословацького уряду високі школи в ЧСР, а ще й у сучасний мент знаходиться іх чимале число в Чехословаччині, де докінчують свої студії. Під безпосереднім впливом професора Масарика виховувалися українські студенти вже перед світовою війною, бо також вже й до світової війни вони були примушенні з тих чи інших причин студіювати в Празі.

Складаючи на цьому місці сердечний привіт для братнього народу Чехословаччини з нагоди 80-тиліття його великого провідника — ми українські студенти кличемо: «З цілої душі поздоровляємо першого президента ЧСР та ученого Т. Г. Масарика».

Борис Гомзин.

Два українські патріоти¹⁾.

Я позволяю собі сьогодні, коли ми шануємо нашого великого письменника-поета Тараса Шевченка, цього великого Українського патріота XIX. в., спинити трохи Вашу увагу на постати добре таки призабутого письменника XVIII. в., може, не такого величчя слова, як Тарас, а все ж талановитого та не менш великого Українського патріота.

Мова про Григорія Полетику — правдоподібного автора «Історії Русsovъ», надзвичайної памятки укр. думки XVIII в., дуже високо ставленої сучасниками й іх близькими нащадками та, на жаль, неприпалої до серця пізніших поколінь. Дарма Драгоманов усе звертав увагу на неї; той тон, що його нещасливо задав був Костомаров, оцінюючи цю книгу, запанував надовго та подекуди панувє й до сьогодні, хоч останні роки вже показують збільшення цікавости до «І. Р.», питань із нею звязаних. Річ у тому, що Костомаров свого часу знайшов ув «І. Р.» «антидемократичність». Сучасна ж наука вважає «І. Р.», — саме навпаки — твором, просякненим демократичними тенденціями, що завважив ще Драгоманов, тенденціями, ясна річ, своєрідними, так біомовити, тогочаснimi, але ж бо не забуваймо про час й не обвинувачуймо людей XVIII. в. за те, що вони не голосили правд XX. в.

¹⁾ Витолошено на вечірці Т-ва Українських письменників і журналістів (Прага), присвячений памяті Т. Шевченка, 2/IV. 1930.

І ось я хочу сьогодні поставити перед Вами автора «І. Р.» і автора «Кобзаря». Зрозуміло, що будуть це лише сильветки, кілька штрихів, на більше нема часу.

Чому ж саме ці дві постаті ставимо поруч? А тому, що на сьогодні встановлено: дві улюблених книги було в Тараса, одна — вселюдського значіння, невичерпна скарбниця образів і сюжетів — це Св. Письмо, друга — значіння сutoукраїнського — й собі дуже багата на образи й сюжети — це «І. Р.». Однаке, це не тільки прогулка в минуле, щоб ушанувати пам'ять двох патріотів, бо зі знайомства Т. Шевченка з «І. Р.» й факту, що вона припала йому до серця, багато можна зробити висновків і для нашого теперішнього й майбутнього. Незабудьмо, що ми ще довго будемо жити під знаком Шевченка, аж поки не станемо самостійною державою. Так есть! Чому? бо ми не дуже то далі від Шевченкових часів зайдли в досягненні і сповненні наших національно-державних прағнень.

І приємно стає, коли вдивляючися в наше минуле, добачаєш там не лише «плями», що їх усе бачили цілі покоління наших проводирів. Ті плями, що про них ще все той самий Драгоманов у «Пропащому Часі», признаючи, що в Гетьманщині були основи доброго ладу, але не було їм долі розвинутися, так казав: «На Україні якось не звикли дуже захвалювати усе своє старосвітське... Одну недовгу хвилину, як було тільки знов почали пізнавати освічені Українці свою старовину, у 30—40 рр. цього століття горстка людей попокричала про славу козацької України, але зараз же знайшла в ній плями, і тепер, коли хоче пізнати ті плями, пізнає їх найскорше з учених праць Українців». Натомісъ увесь розгляд заслонила «Кирило-Метод. братство», що його почали вважати за свою вихідну точку новітні ідеольоги Українства. Так ніби до 45.—46. рр. XIX. ст. чисте поле було. Тоді як «братство» це було лише одною з багатьох ланок того довгого ланцюга, що звемо його Історією Народу Українського. Приємно стає, коли знаходиш у цьому минулому моменти, що й нам у нашій державнотворчій праці за дорожковазі служити можуть. Моменти, коли поділ на вищих і нищих, дуків і злидарів, а звідси злоба й ненависть не перешкаджали людям гуртуватися і спілкувати в ім'я чогось вищого й ширшого, ніж інтереси якоїсь одної верстви.

Приємно ствердити, що були в нас і такі випадки, коли найвищий (походженням і положенням) тоді на Україні «пан» не погордував найнизшим, а цей не відчурався простягти свою порапану селянську, нещодавно-кріпацьку, руку тому найвищому. Я кажу про свіtl. князя Миколу Репніна (Волконського), малор. генерал-губернатора, й Т. Шевченка. Що їх ізвело до купи? Любов — любов до Землі, любов до народу свого!

Знаменний факт: кн. Волконський-Репнін, Москаль походженням, став центром укр. автономістичних — або на сучасне — сепаратистичних стремлінь, став безпосереднім духовим нащадком автора «І. Р.»!!

Хто ж то зробив його таким? Хто його «українізував»? Хто натхнув любовю до України й до Українського? Тоді лише одне — зокілля! Себто — та ліпша його частина — не Гребінки й Гоголі, що ще не забула про славне, хоч і коротке, близкуче, хоч і трагічне, минуле й не могла примиритися з сірим і кволим сьогоднішнім. Один із поміж них якось сказав: «*Ви в нас знайдете живим дух Полуботка*». І зростали ці люди на традиціях, що їх у слові закріпила навіки славетна «І. Р.». Це були ті, що ім иноді дехто з пізніших керманичів Укр. думки необережно й несправедливо згірдливо кидав: «Зрадники!» І коли підійдемо обективно до цього явища, до «Зрадництва», хоч народ наш точніше, влучніше і «мякше» назав його «лакомством нещасним», то побачимо що цей закид принаймні однобічний. В кожного народу й у кожній верстvі знайдемо і Леонідів і Ефіяльтів. Мова хиба про число може бути. Звичайно Ефіяльтів більше в подоланих і впосліджених, а через те безтрадиційних, народів, їх більше в тих верстvах, що до того «лакомства нещасного» стежку мають.

І правда, коли у старої руської шляхти є Острозькі, то поруч стоїть зловісний Ярема «Віневецькі». Коли в молодої, вже української, козацької шляхти є Кричевські, то поруч бачимо Ханенок, Тетер-Моржківських і Брюховецьких. Коли маемо Полуботка й «І. Р.», то бачимо й цілу низку «прочан московських» — Прокоповичів і Безбородьків. Є Капніст, що балакає з прусським міністром Герцбергом про Українську справу, і є Капніст, що пише «Ябеду» московською мовою. Так було зі шляхтою. Але поволі приходить до слова і селянство. Маємо незлімного кріпака Тараса Шевченка, але поруч із ним теж кріпака Никітенка, відомого російського цензора й т. д. А чи ж до шляхти належать Михайлики, Якимишини й Любченки та ціла та зграя, що по шматках розносить дідами придбане народне добро ad moscoviammajorem gloriam? І коли сьогодні вони глузують із Єфремових, Дурдуківських, Чехівських і т. д., то їм, цим «прокураторам», славу голосять «громадяне» Лозинські і Студинські...

Але вірнемося до тих світлих моментів нашого минулого.

Автор «І. Р.» — це Український лівобережний шляхтич другої половини XIX. в., вихованець славної Київської Академії. Творцем цієї шляхти був гетьман Богдан. Це було тоді, коли в цієї шляхти ще кров буйно по жилах грала й змушувала руки гарячі часто-густо за шаблю козацьку хapatися в обороні своїх і національних (релігійних) прав. Тоді це були; Виговські, (чотири брати), четверо Нечайів, славний Кричевський, Антін Жданович, Остап Гоголь, Степан Байбуза, Петро Головацький, Станислав Морозовицький (пізніший «Морозенко» кобзарів), Бонун, Демович, Креховецький і багато, багато інших. — Це ті, що відразу узяли участь у повстанні під проводом Богдана, а ось ті, що пізніше приєдналися, — кн. Ів. Мещерський, Гаврило Гулевич-Васютинський, Юрко Стеткевич, Степан Гурко, Юрій Гулевич-Васютинський, Юрко Стеткевич, Степан Гурко, Юрій Не-

Немиріч і т. д. Всі вони міцним муром стали навколо Богомданого гетьмана.

У блищому минулому — це Мазепа, пишний гетьман бароковий, більше дипломат, як вояк, а все ж лицар од голови до п'ят. Освічений, культурний, тонкий. Мимоволі надбігає до голови порівнання з його політичним суперником — геніяльним «дикуном» Петром I., царем московським, що йому доля судила стати імператором усеросійським. Той рубав «вікна» в Європу, голови непокірним боярам стародумним, ба, свому власному синові, й нарешті — розрубав українське питання, біля якого бароковий гетьман плів тонісінькі мережки, від яких тхнуло й лукавством, і дотепом, і тою бурхливою, притаеною пристрастю до рідного краю, що нею й досі тхне від його поетичних і шляхотно-лицарських листів до Мотрі Кочубеївної.

Ще блище — це Полуботок. Але що-раз далі, то все частіше шабля поступається перед пером. За часів автора «І. Р.» доживав свої дні гетьманат український; однаке, надії ще були, були ще можливості. Ще жила автономічна традиція, заповідана дідами. Не була ще вона минулим. У зовнішніх відносинах, порівнюючи з часами Богдана, настали зміни: Татари зникли з обрію політичного, Турція відходила на задній плян, Польща ж догаряла, була вже політичним трупом, і хоч тримала ще вона в скостенілих пальцях карти, але гру за неї вели її сусіди. Україна що-раз далі, то все дужче відчувала на собі тиск міцної руки північного сусіда, що тепер простував до ролі великої світової держави. Однаке, повторюю, для укр. патріотів тих часів ще вижалися якісь надії. Це був час просвіченості, просвіченого абсолютизму. І коли Вольтер, цей попередник французької революції, жалив своїм словом усіх і все, то все ж він схиляв голову перед маєстатом королівським, будто в особі Фридриха Великого чи Катерини II. Цей умовий рух не був чужий і авторові «І. Р.», про що свідчить ціла низка цитат із Вольтера в «І. Р.»; це був час, коли не тощо рука, а навіть думка не сягала по голові монархів, то зокрема — на Українському ґрунті — договір Українського гетьмана з царем московським ще був чимось, що зобовязувало. А тому Український патріот тих часів мусів був шукати розвязки Українського питання лояльними способами у площині Російсько-Українських відносин. Згадаймо хоч би собі інші твори²⁾ Гр. Полетики, член Єкатер. комісії, де він повсюду боронить думку про державну самобутність і самостійність Українську. Як бачимо, боротьба за права свої переводиться не мечем уже, а пером. По за цими писаннями Гр. Полетика перекладає

²⁾ «Историческое извѣстіе, на какомъ основаніи Малая Россія была подъ Республикою Польскою и на какихъ договорахъ поддалась Росс. государямъ, и патріотическое разсужденіе, какимъ образомъ можно бы оную нынѣ учредить, чтобы она была полезна могла быть россійскому Государству безъ нарушенія правъ и вольностей»; склад. для комісії «Сборникъ правъ и привилегій малор. шляхетства»; «Записка, какъ Малая Россія во время владѣнія сія не завоевана, а присоединилась добровольно къ Россіи» і т. д.

ще й античних фільософів — Аристотеля, Еліктета, Ксенофонт, пише релігійні «Размисленія», видає словник шістьох мов. А коли ми до цього всього додамо ще й листування його, де ріжні кореспонденти згадують про гарячий патріотизм³⁾ його, то перед ними яскраво встає цікава постать автора «І. Р.». Але не цим Полетикиним творам припало відограти велику роль, половина думки й серця ширшого укр. громадянства його «Історія Руссовъ». Дарма шукатимемо в ній саме «історії», ні, це був політичний памфлет, опертій на певних історичних моментах. Для нас — це твір, що змальовує пам, як думало шляхетство лівобережне Українське другої половини XVIII. в., те шляхетство, що було звязане ниткою традиції з Великим Богданом. Для сучасників Полетикиних і його потомків, десь аж до 50. років XIX в., — це була історія. Поруч із згаданою шляхтою, що була звязана традицією з Богданом, була й інша група, що тратила інтерес до політичних змагань, група, що хоч і не поривала ще остаточно з рідним ґрунтом, уходила все-ж од активного життя й шукала розвязки життєвої проблеми в моментах духового вдосконалення. Представником цієї групи може бути Сковорода, що хоч шляхтичем і не був, але серед його прихильників знаходимо багато шляхтичів. Ця група, втративши Полетикинське і тратячи Сковородинське, поволі вироджувалася і шла працювати в межах загально-російських, даючи иноді дещо й Україні (Гребінка), здебільшого, дивлячися на Україну крізь призму Російську (в політ. розумінні), яскравим представником якої може бути геніальний Гоголь. Але надії, що ще були в автора «І. Р.» і в близьких до нього колах, завели: 1764. р. скасовано остаточно гетьманат, а 1792. р., заведено на Україні кріпацтво. Вмірала поволі автономічна традиція, а з тим поруч тратив своє значіння Київ, як центр, що вязав Україну з Європою. Капніст із його таємною місією останній політик, Сковорода — останній із тих, що раніше великим числом здобували собі освіту по європейських центрах. І життя Українське, ставши життям «малоросійським», а ще далі й «южно-рускім», що-раз більше прибрало рис життя провінціяльного. Тоді як, навпаки, Москва, що досі цуралася Заходу, хінським муром од нього відгороджуючися, кинена могутньою рукою Петра I. на нові шляхи, ставши імперією російською, швидко випередила на культурному полі Україну. Політична роль України була скінчена, лишалося тепер тільки одне поле, що й не дало загинути Українській справі, що знов піднесло її на порядок денний, — це суто-літературне поле.

Так було на лівому березі. А що ж правий беріг?

Кріпак Тарас Шевченко нар. 2/II. 1814. р. на правому березі Дніпра, а саме в с. Моринці, Звенигородського повіту, на Київщині. Це земля, де сьогоднішнє — нужденне й темне — різко контрастувало зі славним і близкучим минулим. На світанку того

³⁾ Ширше про це у статті Д. Дорошенка «Історія Русовъ» (Хліб. Укр., кн. 3., Зб. V—VI, р. 1921, ст. 186).

минулого духовим праਪрадіом Тараса Шевченка міг би бути Семерин Наливайко, не той «Павло», мітичний «гетьман» із «І. Р.», а той, що з кінцем XVI. в. ватажкував над покривдженими долею завзятцями й налітав, козакуючи, на поляків на Волині, Поділлі, Поліссі й Білорусі, той кравчина, що його радо згадував і змальовував у своїх творах поет. Дід Тарасів, це вже за присмерку цього минулого, Ярема Галайда з поеми «Гайдамаки», а в житті — це «дід столітній», це той Галайда, що в ньому є дещо поетового:

«...такий і я колись-то був»...

Але це — колись! Тепер тут твердо панувала Москва. Але впливи її щойно позначувалися й були ще дуже слабенькі, переважали ще на цих землях впливи західні, головно — через Польщу, та безпосередньо польські⁴⁾). Так було нагорі й ізنا зверху, але вдолині — в масах селянських, десь глибоко прихованій у серці, жваво грав живчик український. Ґрунт для цього на цій рясно политій козацькою кровю землі в боротьбі, головно, з польським Drang-ом на Схід, за вольності свої й віру православну (національну окремішність) був багатоючий. Тут колись пишно цвів Чигирин, а над ним умученим серцям ввижався мав статичний Богдан, тут Хвастів нагадував улюбленого і своєрідно трактованого Палія, а там, трохи на захід, гомоніли вітри про Богдана Вінницького або Нечая Брацлавського; тут саме нещодавно прогремів лечальної памяти «польонез», свідок якого безпосередній, «дід столітній» воскрешав ув уяві палкого внука постати Гонти й Залізняка. І склонювалася це все не традиція, не було тут кому її плекати, не літопись, не було тут кому її писати й читати, а пісня. Пісня дзвеніла! То тужлива — жіноча, то несамовита весела — одчайдухів запорожців, то побожна — лірницька, то поважно-врочиста — колядницька. Барди козацькі — кобзарі сивовусі — співали дум про невольників, про боротьбу проти невірних, про відвагу предків, що за здобуття правди-волі горопашною головою накладали; а в чумаків було наслухатися тих пісень...

Ось де була сила, що не давала вмерти козацькій долі-волі й що вогненним словом обернулася в новітнього кобзаря.

Це був край, де протягом майже 450 літ населення не загрівало довго місця, край, де над хліборобськими головами раз-у-раз пролітали жахливі бурі: то татари, ці степові горлорізи, то поляки, то москалі, та і своїх гультяїв не бракувало, і все це, змінюючи одне одного, сараною тягло на цей і справді земний рай. Шарпанина була з усіх боків. Часто-густо літами тут не знали кого і слухати треба. Тим-то й не дивниця, що при всіх виявах негації до чужого, ніколи тут не могло витворитися й устаткуватися державнотворче «своє».

⁴⁾ Див. про це: Заклик Костомарова, «Основа», кн. IX, 1862; Салтановський, «Матеріали з тромад. і літерат. життя на Україні», «Україна», 1926. р., кн. V.; М. Тишкевич, «Уривки з спогадів», ЛНВ., 1928.

Все, що творило рямку Тарасового життя (природа, згадки про минуле й надії на майбутнє, приховані в пісні), — все це було раєм, але було й пекло — саме життя: нужденна хатина, де рибою об лід билися за своє існування батьки, гаруючи на широких панських ланах. На цьому чорному фоні два світлі пункти: неня Тарасова та сестра Катря. Та небаром (1823) пекло стає ще чорнішим: неня вмирає, а Катря віддається в сусіднє село. А в хаті порядкує вже мачуха. 1825 р. вмирає й батько, останнє, що вяже малого Тараса з рідною стріховою. А далі... далі мандри, потилишники, різги та голод із холодом — тверда школа життєва! Й нарешті, безпосередній звязок із українською дійсністю вривається. Хімерна доля жене його при боці дідича до Вільна, Варшави, кінець-кінцем — до Петербургу.

Що ж дала йому та Українська дійсність? Світлий образ матері, а рівно й Оксани К...о, перейшла до ідеального світу, світу уявлень, і звідти протягом цілого життя поетового виходили вони назустріч кожному новому спостереженню, сповивали ці спостереження й тим своєрідно забарвлювали жіночі образи Тарасової музи. До світу уявлень перейшла й Україна, що її образ утворився під упливом топографічно-кліматичних умов і згадок про минуле (пісня). Ця Україна⁵⁾ шляхом рівночасного повставання й асоціацій міцно злилася зі згаданими вище образами. А поруч із цим реальність, що була контрастом до того ідеального світу, реальність, що її ланцюги ніс на собі юнак Тарас; вона на фоні того ідеального світу збуджувала тугу за ним, а разом і протест проти кривди.

Сумуючи сказане про Правобережжя й Тараса Шевченка, можна сказати, що дарма ми б шукали в Тараса тонкощів розуміння політичного, чи ж державницької традиції. Правобережжя, яке стихійно боронило своє, яке ще не так давно Гайдамачиною показало, що десь там у глибинах нуртує гаряча кров, дало геніяльного селяка Тарас Шевченка, що й досі є символом нашої визвольної боротьби.

Ріжниця між правим берегом і лівим, між паном Полетикою і кріпаком Шевченком, стане для нас яскравішою, коли ми поставимо поруч двох сучасників — Правобережця Т. Шевченка і Лівобережця П. Куліша. Того Куліша, який хоч і належав усے-ж до панства, але вийшов із самого споду шляхетської піраміди, що її колись автор «І. Р.», а тепер такі, як кн. Репнін, вивершували. Туди в діл, од Куліша до Шевченка, тільки один крок, але бо, яка величезна ріжниця! Між ним прірвою лягло кріпакство — з одного боку, а Дніпро — з другого. Дніпро з його історичною ролею трагічного кордону, замісьть природньої — системи водної, що повинна б, здавалося, ці два береги звязувати. І ми бачимо разячий контраст од початку й до кінця, контраст селянина-кріпака і городового козака, майже анархіста і державника. Малому Тарасові світ двоївся, дві правди було: одна для панів, друга для

⁵⁾ Про це див. повість Т. Шевченка «Княгиня», стор. 379, вид. Лепкого.

нього, а значить і для міліонів злідарів, його братів. Для малого Панька все гармонійно зливалося в одну правду, світ не був різко і образливо для малої душі поділений на дві частині: рай і пекло. Коли в Тараса дитячі роки заклали основу майбутнього, постійного навертання від раю до пекла, від плачу до прокльону, від мельодійного співу до спазматичного крику, від слова голубиного до глузливого кепкування, від Оксани до пасіону т-те Гільде, від Бога до діявола, від віри до блузнірства, від любові до злоби, і коли все це поривало його до запеклої боротьби з девізою: «або-або!», ніби колишнє: «або волю здобути, або вдома не бути», то в малого Панька намічувалося сущільне приняття життя, з його клясовою гієрархією; все спрямовувало його в бік ладу та порядку, з кінцевим завершенням усього не тут, а «там»⁶)...

Ріжниця величезна! І справді, між Шевченком і Кулішем лягla прірва. А чому ж знайшовся місток через подібну прірву між автором «Кобзаря» й автором «І. Р.»?

Річ у тому, що Куліш, цей нащадок Полетикин, утратив уже те, що було в Полетики й що саме міцно звязало Полетику й Шевченка. Куліш був людиною мозгу, з атрофованим почуттям. Тоді як серце Тарасове й серце Полетикине, серця цих двох патріотів Землі Української палали жертвенною любовю до чогось вищого від інтересів тої верстви, з якої кожен із них вийшов і належав. І ось ця любов і дала можність їм простягти одне одному руку крізь прірву років і станів. А прірва між Шевченком і Полетикою чи не глибша й ширша була від тої, що сьогодні штучно ділить «куркуля» від «незаможника».

І коли сьогодні з України долітають до мене вигуки ненависті, галас, що лише одна кляса покликана творити діло Українське, я звертаюся до дорогих мені тіней. І бачу:

Ось молодий юнак із глибоким сумом ув очах дочитує грубеньку друковану книгу... остання сторінка! Ще якісь-то підписи — факсиміле у прилозі. Юнак читає: «Вашего Царского Пресвѣтлаго Величества Благодетеля моего Милостиваго върный холопъ и найнижайшій подноожокъ Пресвѣтлаго Престола бояринъ и гет-

⁶) Куліш — трагічний лицар Української бездережавності; він став духовим батьком цілої низки людей, які все своє життя борсалися саме в політичних концепціях і закінчували зневірою, не маючи сили і змоги розрубати той гордійський вузол, що його заплутала історія, революційним махом шаблі. Куліш до кінця днів своїх безпомічно борикався, не знаючи на яку ступину, хоч може більше за інших був підготований до того, щоб нові шляхи витичити. В кожному разі слідами общеносів він не міг піти (традиція!); він признавав зверхність династичну, але не більше, погляд хоч би Данілевського був йому органічно чужий, шлях же Желябових і Кібал'чичів — органічно гидкий.

Див. прекрасну статтю В. Петрова: «Куліш і Шевченко» («Шевченко і його доба», I); Кулішеву «Чорну Раду», де в основі лежить антитеза січовика і городового козака; «Жизнь Куліша» («Правда», 1866); лист Куліша до М. Д. Білозерського від 24/III 1844; статтю М. Грушевського «В тридцяті роковини Куліша» («Україна», 1927, 1—2); С. Єфремова «Без синтезу» — до життєвої драми Куліша (зап. І. Ф. В. В. У. А. Н., 1924. р.).

манъ въраго войска Вашего Пресвѣтлаго Величества Запорожскаго Ивашка Брюховецкій».

Очі юначі загораються гнівом, «Історія Малої Россії» Дмитра Бантиш-Каменського летить на підлогу, а з уст спазматично виривається: «грязь Москви!».

І знов той юнак читає чималенький зшиток, чітко переписаний чиєю побожною рукою. Очі юначі палають, немов зорі.

А з тьми небуття виходить вишукано вдягнений шляхтич XVIII. в., встає за фотелем і, любовно дивлячися на юнака, щось шепоче йому до вуха. Їх серця тремтять любовю — любовю до рідної землі, любовю до свого бідолашного народу.

Так зустрілися автор «І. Р.» із автором «Кобзаря».

Проф. І. Мірчук.

Фільософ Масарик.

Одною з найбільш маркантих постатей у словянському світі сучасної доби є безперечно президент чехословацької республіки — Тома Масарик. Не тільки як професор-педагог, що виховав згідно з своїми ідеалами покоління чеського громадянства, не лише як політик, що питання чеської державності спер на трівких основах внутрішньої сили, а на зовні поставив його у рамці великоєвропейської дипломатії, не врешті як організатор оружного спротиву проти ворожого насильства — а в першу чергу як мислитель, як синтеза чеського духа з усіма признаками словянської психіки — заслуговує Масарик на пильну увагу всього культурного світу.

«Nemá-li život lidí myslících býti řetězem jednotlivých episod — a takového života člověk jen poněkud myslivější a opravdovější prostě nesnese — musí všecka práce myšlenková i praktická založena býti na jistém a pevném základě filosofickém. Buď si základ ten jakýkoli, ale každý, kdo skutečně myslí, jej má, míti jej musí». Якщо життя людини не має бути тільки рядом випадкових явищ чи подій без внутрішнього, органічного звязку, мусить воно спиратися на фільософічному світогляді, на його фільософії, яка у великій мірі відповідає внутрішній структурі одиниці і таким способом дає нам можливість познайомитися з її найглибшими тайнами. Яку фільософію ми собі виберемо, чи створимо, — це залежить, по словам Фіхте, в першу чергу від цього, яка в нас самих є вдача. Якщо, отже, хочемо пізнати Масарика, що величну в історії славянства і людства індивідуальність, мусимо підати розглядові основні елементи його фільософічного світогляду.

Що в першу чергу кидається нам у віchi, це критичне відношення Масарика до сил розуму, недовір'я у всемогучість не тільки загально-людського, але й індивідуального інтелекту, а що за цим іде — свого роду нехіть до чисто абстрактного думання. Масарик прийшов до переконання, що чоловік — це не тільки

зумова істота, що головна його чинність не обмежується до розумових функцій, але навпаки обхоплює також почування і волю, на яких спираються релігія та мораль. Само знання не в силі дати нам повної картини дійсності, бо в ній залишаються порожні місця, які можна виповнити не раціональними а тільки ірраціональними елементами. Тільки одна релігія дає нам, на думку Масарика, вирішення усіх загадок буття. Релігія виповнює ці порожні місця, яких не в силі виповнити результати наукових дослідів. Масарик виразно підкреслює, що релігія це не пережиток, якого модерний чоловік не потребує, навпаки: «существство без віри, без вірування неможливе; релігії, віри потребуємо, як повітря до дихання. *«Wir brauchen Religion, wir brauchen Religiosität»*, каже він на початку своєї наукової кар'єри. Ціла фільософія Масарика вичерпується в прямуванні до правдивої релігії, яка «є центральною провідною, духовною силою в життю, є змаганням до нового життя, до нових і вищих життєвих цінностей». Гармонійно розвинutий чоловік потребує не тільки науки, мистецства, літератури, фільософії, політики, але й релігії.

Як чоловік сучасної доби, не хоче і не може Масарик заперечувати цілковито значіння інтелектуальної праці, для нього теж знання — то сила. Але само знання не може заспокоїти цілковито живої душі і тому побіч розуму ставить він, як другий, для життя може вартісніший чинник — релігію. При помочі цих двох факторів, які ні в якому разі себе не виключають, творить Масарик свій погляд на світ, котрий не є строго науковий, бо в ньому грають поважну роль ірраціональні елементи, який також не є теольгічний, бо з нього усунено все, що протиставиться науці. Є це наукове пізнання доповнене цими релігійними елементами, які для віручої одиниці представляють вартість, в цім випадку у Масарика доповнене вірою в одного особистого Бога і вірою в існування безсмертної душі.

У безпосередній залежності від зневіри у всемогучість розуму росте роля та значіння почувань в житті людини. Перевага емоціональних елементів над раціональними є характеристичною рисою для усіх словян, яких почування перебігають в дуже скорому темпі цілу незвичайно широку скалю тонів, від найнижчих дикої майже елементарної ненависті аж до найвищої, повної самовідречення любові. І Масарик, залишаючись вірним цьому загально-словянському духові, буде свій ідеал на християнській засаді любові, яка виступає незвичайно сильно так само у російських славянофілів, як і у польських месіяністів. «Люби ближнього, як себе самого», проголошує він своїм однодумцям, при чому він зовсім ясно каже, кого нам треба розуміти під цим поняттям ближнього. В першу чергу має він на думці рідну, дальнє народ а в кінці людство. Любов до цілого людства, що зовнішній вираз знайшла в ідеалі гуманності, є для Масарика не в меншій мірі, як і для цілого визвольного руху чехів, дуже характеристичною рисою. Любов мусить бути позитивна і

активна. Де кому здається, що любить наприклад свій народ вже через це, що ненавидить його ворогів. Така любов не заслуговує на називу справжньої любови, тому що ця остання вимагає замість ненависті позитивних проявів від нас, отже праці, і то звичайної, дрібної, поганої, але ні в якому разі геройських вчинків, які в звичайних умовах життя не можуть бути відповідно використані і вимагають для цього надзвичайних обставин.

На емоціональних елементах, головно на любові спирається комплекс фільософічних питань, на які звертають головну увагу словянські мислителі XIX століття та який ми означуємо коротко терміном «месіянізм». Під месіянізмом розуміємо віру в окреме незвичайно важне післанництво вираного народу, який, вважаючи себе носієм нових ідей, має повести людство до кращого майбутнього. Одноким мотивом, який каже призначеному долею для цього народові взяти на себе цей відповідальний обов'язок, повинна бути любов до ближнього і готовість на випадок потреби принести і найтяжчі жертви. Таким способом любов до слабшого брата повинна бути основним тоном кожного месіянізму, а не почування вищості, свідомість якогось виїмкового становища, форма, що наслідком хиб людської природи стала протягом історичного процесу на жаль сумною дійсністю.

І хоч як дивним може нам це на перший погляд здаватися, і Масарик теж до певної міри звязаний з месіянізмом. Коли переглянемо його твори «Ян Гус», або «Чеське питання», мусимо погодитися з цим твердженням. Основна думка, на якій спирається месіянізм Масарика, це ідея гуманності, як зовнішній вираз любові до цілого світу. Тут Масарик навязує до ідей чеської реформації і до цих ідеалів, які жили в організаціях т. зв. «чеських братів». Він каже: «V Bratrství projevila se česká přirozenost, česká člověckost. Bratrství je posud nejčistším, národním projevem české člověckosti, a ovšem i zbožnosti. Člověctví, humanita bratrská, je projev člověka českého, je vrtchol a centrum naší historie». Одначе цей ідеал гуманності, якому служить Масарик, розуміючи основні напрямні чеської традиції, не має значіння виключно національного, тут народ чеський бере на себе провідну роль, вкладає на себе месіяністичне післанництво на шляху до кращого майбутнього цілого людства. «Obrodná práce, ne pouze theorie, znamená stálou a vytrvalou reformní práci pro lid český, všecek a stejně pro lidstvo všecko. Hus zemřel pro nás, ale také pro všecky ostatní: Česká idea, Bratrství, česká idea humanitní, toť vůdčí idea celému člověčenstvu; Hus také celým světem je ctěn, a Komenský stal se učitelem celého světa». Ця месіяністична ідея, думка про провідну роль жила в чеському громадянстві XV. і XVI. століть, перетривала усякі лихоліття пізнішої доби і знайшла завершення в Масарикові, як живому символові чеської державної незалежності. Месіянізм Масарика, якого джерел треба нам шукати в захопленні його історичними традиціями і у глибокій релігійності, характеристичній для цілого словянства, вказує на спільній підклад його фільософії, месіянізму польського та ро-

сійського славянофльства, хоча розуміється з другого боку не дастесь заперечити, що Масарик як учений, людина модерної доби думає зовсім іншими категоріями як Хомяков, Аксаков, Кірєєвський або Красінські, чи Словацкі.

Свідомість переваги чуттєвих елементів в життю людини та зневіра у всемогучість розуму вяжеться у Масарика з нехіттою до чисто абстрактного, від життя відірваного міркування та пхає його в сторону питань релігійного соціального, політичного характеру, в сторону проблем етики та педагогіки. Всі праці Масарика характеристичні тим, що предметом їх є теми, які виростають із потреб дня і через це стоять в органічному звязку з усіма цими питаннями, якими цікавиться словянська фільософія. За виїмком невеликого числа творів, головно з молодечих років, вказують усі інші дуже числені праці на практичні тенденції його думання. Не метафізичні спекуляції, ані критика чистого розуму, ані фільософія фікцій (*Philosophie des Als-ob*) а «чеське питання», чи «соціальне питання» або «наша нинішня криза» і тим подібні теми дають Масарикові матеріал для фільософічних спекуляцій. Він фільософував тільки в тім напрямі, в якому пхало його життя, що він признає цілком отверто словами: «že jsem nikdy nepapsal řádky, když jsem k tomu neměl silných podnětů životních». Тут власне, в цім безпосереднім відношенню до життя та його необхідних вимог лежить вага та значіння Масарика, як чеського та словянського фільософа і глибокий його вплив на сучасне йому чеське громадянство.

У тісному звязку з цим реальним характером фільософії Масарика стоїть його змагання звернене в напрямі, щоби результати теоретичних міркувань перевести сейчас в дійсність і таким способом створити повну гармонію між теорією а практикою. Риса ця, виплив загально-словянської вдачі, зближує Масарика до українського фільософа Сковороди, якого наука була тільки теоретичним обґрунтуванням вибраного ним і переводженого з великою послідовністю життєвого ідеалу. Ріжниця, відносно цього пункту, між обома мислителями зводиться врешті решт до часу, в якому вони жили. Два століття, що розмежовують ці великі індивідуальності, не могли залишитися без впливу і на їх діяльність. Але і Масарика бачимо так само як і у Сковороди сталість характеру і силу волі, що каже йому іти послідовно до наміченої мети, невичерпану енергію у переведенню власних думок у дійсність і незвичайну відвагу виступити рішуче не тільки проти переважаючих сил ворога, але так само проти улюблених закріплених вже традицією пересудів власного громадянства — вчинок у своїх наслідках дуже рискований. Всі ці прикмети у звязку з глибоким його знання та незвичайною літературною продуктивністю зробили з Масарика не тільки найвизначнішого чеського мислителя, але і одного з найзамітніших духових провідників словянства.

В цьому короткому рефераті я старався звернути увагу в першу чергу на ці елементи світогляду Масарика, які вяжуть

його з духовим життям цілого словянського світу. Зробив я це тому, що дуже часточується погляди, інечебто Масарик є мислителем західного німецького типу, що заступає він більш раціоналістичний напрям, якому чужі усі ірраціональні елементи і що наслідком цього його треба протиставити іншим мислителям словянським, головно східноєвропейським. Погляди її наскрізь фальшиві. Хто тільки близче познайомився з творчістю Масарика і старався віднайти основи його фільософічного світогляду, мусів прийти до переконання, що ці мною тут тільки коротко підкреслені моменти мають для определення Масарикового думання рішаюче значення. Безпосередній зв'язок його творчості з пекучими питаннями хвилі, залежність теоретичних міркувань від конкретної дійсності, активність звернена в сторону здійснення принятих ідеалів, перевага почувань над розумом, елементів ірраціональних над раціональними, при чому любові призначено центральне місце в духовому життю людини, глибока релігійність і врешті захоплення мессіяністичними настроями, — всі ці риси вказують на безпосередню принадлежність Масарика до словянського духовного світу.

О. І. Бочковський.

Т. І. Масарик — провідник народу.

Питання політичного чи національного провідника належить до найцікавіших і все ще дискусійних проблем у соціології. Властиво це є варіант теми про волю героїв в історії, яку так оригінально підносили і вирішували, напр. Карлейца і Емерсон.

І хоч наука не сказала ще свого остаточного слова з цього приводу — і хоч у теорії є представники двох діаметрально суперечних поглядів на це питання, проте навіть прихильники найбільш колективістичного розуміння процесів історії не в стані заперечити безсумнівної і великої ролі провідників у громадському життю. Епохальне значення Маркса і Леніна є красномовним доказом цього.

Для поневолених народів проблема політичного провідника є першорядною і, я би навіть сказав, життєвого значення. Мудрий і досвідчений провідник може прискорити і з меншою стратою національних сил привести його до заповітної мети: політичного визволення і державної самостійності. Натомість невдалий і випадковий лідер може бути прокляттям нації, заводючи її навіть на манівці безнадійної демагогії, або злочинно дискредитуючи її визвольну боротьбу недопустимими засобами і безвідповідальною тактикою.

Під цим оглядом чеський народ мав велике щастя на протязі всеї своєї дуже драматичної зрештою історії (Гус, Жіжка, Коменський, Палляцький, Гавлічек — ось низка тих великих національних каменярів, що в історичних інтервалах, немов маяки духа просвічували шляхи визвольних зусиль чеського народу). Т. І.

Масарик — перший президент чехословацької республіки достойно завершує і коронує цей шерег національних велітнів власного народу.

А заразом він може бути прикладом для всіх поневолених народів зразкового провідника народу та позитивним ствердженням тези про незаперечну роль і значіння політичного лідера у громадському і національному життю.

В кількох головних рисах мені хотілося-б тут схарактеризувати шановного ювілянта чеського народу, як політичного і національного провідника. Отже *Масарик* ніколи не був політичним *імпровізатором* і не визнав дуже модної іноді політики *à la minute*. Навпаки, вся його громадська діяльність від самого початку була пляновою та програмовою. Навіть у бурхливих подіях світової війни і звязаної з нею революції він мав свій політичний програм і по змозі старався його максимально здійснювати.

У своїх спогадах «*Světová revoluce*» (стор. 45) він каже: «У кожній війні — а революція є теж війною — не розходиться так про рішучість і хоробрість, як про продуманий плян, організацію всіх сил і одностайній провід».

Але можуть бути ріжні пляни і програми. Іде про те, щоб політичний програма поневоленого народу, так би мовити, *інтер'єрально* обхоплював його долю у минулому і сучасному, перспективами виходючи у майбутність, яку цей народ хоче здійснити і здобути.

Це значить, що такий національно-визвольний плян мусить бути збудований на найширшій історично-фільософічній базі.

Масарик власне так ставив програмово чесну національну проблему. У «Світовій революції» він згадує про це, кажучи: «Чеське питання я завжди розумів як питання світове; звідси стало порівнювання нашої історії з історією цілої Австрії, Европи взагалі; вся моя публіцистична діяльність і праця мали метою, втягнути наш народ, так би мовити, до організму світової історії і політики») (стор. 393).

Безперечно, що в це широке ставлення чеської проблеми у всесвітньому маштабі і правильна його концепція світової війни, а отже і *засадниче* звязання ч. сл. самостійницько-визвольної боротьби з *антатським блоком*.

Я підкреслив свідомо вираз *засадниче*. Для *Масарика* політика взагалі — а зокрема *національна à priori* — є і мусить бути *засадничою*. Компроміси він допускав тільки у питаннях тактики і ніколи у принципових справах. Більше того, політика в його розумінні мусить бути *сугто етична*. А для *Масарика* не існує двох етик: особистої і громадської, але є тільки одна і та сама. збудована на порядності, чесності і передовсім абсолютній правді. Гаслом *Масарика* була славетна гуситська девіза: «*Veritas vincit*».

Тому він ніколи не визнавав спекулювання, газардування, підступу, словом — єзуїтства і махіявелізму у політиці; навіть

¹⁾ Всі підкреслення у цитатах мої. О. І. Б.

по відношенню до своїх політичних і національних ворогів. Він рішучо засуджував *валенродизм* як засіб політичної боротьби поневолених народів. У своєму першому *експозе* в пражськім парламенті Масарик мав право заявити, що за весь час війни «ми не вжили ані одної брехні проти наших ворогів; ані одного з цих т. зв. дипломатичних хитрунів; так чесна політична боротьба, так чесна революція, — я смію це сказати, ледви чи була переведена»²⁾.

Передовсім слід тут піднести одну рису політичної вдачі Масарика: надзвичайне розвинення у нього почуття громадської відвічальності. Я-б сказав, що це свого роду *Leit-Motiv* його політичної діяльності взагалі.

Яскраво це виявилося напр. в його відношенню до війни. Доки Масарик приняв рішення — що і як робити чехам у цьому світовому катаклізмі, він з обережністю лікаря зясував і виступав положення дома і за кордоном. Двічі їздив за кордон; інформувався про політичні настрої Австрії і Німеччини; довідався про те, що діється в антанськім таборі. Знав і скептично ставився до перспектив царської Росії.

Не дивно тому, що його соціольгічна прогноза перебігу і висліду світової війни, так як він це накреслив програмово в Роттердамі в осені 1914 р. відомому англійському націольгою, через чотири роки майже до подобиць була стверджена фактичним закінченням світової війни.

Не багато було, як що взагалі були ще політики, які-б у цей критичний час мали такий програм і правильну організацію у стихійно-бурхливих подіях як Масарик. Кажу знова, великим щастям для чехословаків було те, що провід їхньої самостійницько-визвольної боротьби був у руках такого досвідченого соціольога і відвічального політика.

Масарик *президент* не має іншої турботи і думки, як тільки про те, аби молода ч. сл. держава як найкраще розвинулася у дусі модерньої демократії.

Власне у цьому чи не найяскравіше виявляється його майже інстинктивне почування згаданої вже тут громадської відповідальності.

Після чотирох років героїчної і драматичної боротьби — за повітна мрія — власна самостійна держава — є здійсненим фактом. Визвольна акція довершена несподіваною, майже казковою побідою і успіхом. Масарика *per acclamationem* обирають президентом, головою цеї нової держави.

Здається, можна-б бути божевільним від щастя і по людськи беручи, відпочивати спокійно на лаврах.

А Масарик? У своїх мемуарах він на двох місцях згадує про свої враження — переживання у звязку з цим фактом. Вертаючи на пароплаві з Америки до дому, він робив підсумок своєї громад-

²⁾ Див. ювілейний збірник *Masaryková práce*, 1930, стор. 290. Підкрайлення оригіналу.

ської діяльності за увесь час і прийшов до тої точки, коли став президентом Ч. С. Р. Його питали люди — чи він щасливий? Щасливий? — перепишується Масарик і каже: «Як президент я думав про продовження праці і про відвічальність, яку ми будемо мати після війни, яку будуть мати всі, хто вміє політично думати і працювати (стор. 386).

А ось перші його враження після приїзду і привітання у Празі: «Що я почував і думав під час цього прегарного привітання у Празі: чи тішився, був радий? Дивлючись на всю цю славу, на багатість кольорів, вбрань, прапорів і декорацій, квітів, відповідаючи на всі ці мілі привітання, я все мав на думці тяжкі завдання про те, як збудувати пристойно нашу відновлену державу; ланцух цих думок не звільнив мене і коли після полуночі я у парламенті вроцістою присягою зобовязався на свою честь і сумління, що буду дбати добра республіки і люду та берегти закони» (стор. 445—446).

В однім із своїх плянів внутрішньої організації самостійної Чехословаччини, він написав: «Чеська держава означає жахливе завдання; нічого більше тяжшого не можна собі уявити»³).

В його наказі до війська (ч. 136. з 4. XI. 1919 р.) кажеться: «Свобода накладає велику відповідальність: відповідальність безкорисної праці для цілого народу і людства»⁴).

Поневолені народи, що ще не визволилися і які ведуть самостійницьку боротьбу, можуть, мовляв, семінарно у Масарика студіювати, як слід і треба її доцільно вести.

Цю ювілейну увагу я можу закінчити одним щирим побажанням на адресу української молоді, що історичним збігом обставин опинилася у цей час на теренах самостійної Чехословаччини та користується братською допомогою чехословацького народу: передовсім використати це своє перебування тут у цім напрямі, аби як найдокладніше ознайомитися з першого джерела з масариковською технікою і методикою національно-визвольної боротьби, памятаючи, що українському народові скорше чи пізніше доведеться її перевести, коли прийде час національно-політичного впорядкування сходу Європи.

Др. К. Чехович.

Альойс Ірасек.

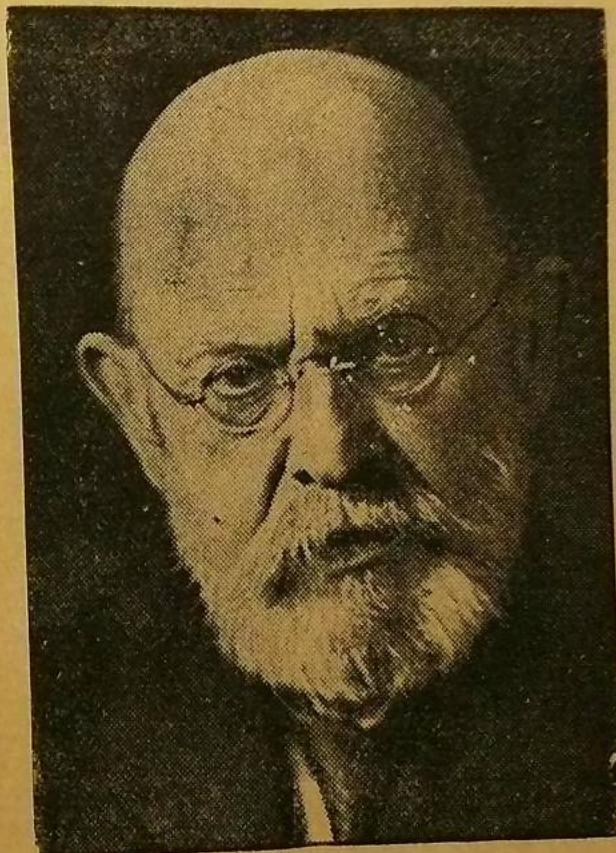
(* 1851. † 1930.).

12. березня ц. р. помер у Празі визначний чеський письменник, творець чеського історичного роману реалістичного напрямку, Альойс Ірасек, що на його творах цілі покоління чеського громадянства виховувалися в дусі глибокої і смілої любові до рідної батьківщини, в дусі пошани до її минулого і нестримного бажання змагатися за краще майбутнє. На його творах ви-

³) K. Stloukal: Čsl. stát v představách T. G. Masaryka. 1930, ст. 53.

ховувалося і те покоління, що ту любов виявило відважним чином великого зусилля під час світової війни у боротьбі за свою державну незалежність.

Як історик з покликання Ірасек дійшов до переконання, що живе знання власного історичного минулого дає народові ту чарівну силу, яка підтримує його духа та гартує волю одиниць до завзятого витревалого змагання на шляху до здійснення наці-

Альойс Ірасек (1851—1930).

нальних ідеалів. В часи тяжкого і безвиглядного поневолення він передає свої історичні романі і драми чеському народові зі свідомим бажанням, щоби вони помагали будити любов і пошану до національного минулого і загрівали холодні серця для справи чеського визволення. «Я старався оживити наше минуле, — казав Ірасек на святі 60-ої річниці своїх народин, — я старався кинути на нього світло кращого розуміння. І я не робив того як мрійник, що глядить лише у минуле а не цікавиться тяжкими змаганнями свого народу в нинішні часи. Якраз через те, що я цілою душою переживав той бій, я відчував, що треба також приглянутися до нашого минулого, бо хто не знає вчорашнього дня, не зрозуміє як слід нинішнього».

В протилежність до романтиків попередної доби він з недовір'ям ставився до всякої інтуїції та клав головну вагу на до-

кладнє пізнання історичної правди, щоби на її основі розгадати завданки майбутнього, та щоби найти шлях для доцільного виявлення здорової національної енергії, що її придавила трислітня неволя. Він старався для себе і для других розкрити духа чеської історії і вірив, що духовна енергія, яку звідтам можна черпти, може відограти в життю нації більшу роль як сила зброї.

Вірний історичній концепції Палляцького і в дусі засад реалістичної школи Ірасек головну свою увагу звертає не так на великі історичні постаті, як радше на дрібних людей і на маси народу, у яких вкінці бачить головну творчу і розгонову силу при розвитку історичних подій. — В тім Ірасек піддався до деякої міри моді свого часу і подекуди неначе не добачує ролі сильних і повних ініціативи індивідуальності, як провідників і керманичів народніх мас. Але це не є колективізм Толстого, де одиниця є лише безсилою іграшкою сліпих сил, де людський розум і свідомий плян не мають ніякого впливу на хід історичних подій, а воля людини детермінована незалежними від неї законами фізичного і духовного процесу. Навпаки, у Іраска на всі великі історичні події і на процес визволювання нації складається ціла маса окремих свідомих зусиль не лише великих історичних постатій, але і тих найдрібніших людей, котрі своїм активним хотінням дають головну силу і тревалість національним змаганням. — Такий підхід до історичного минулого, виявлений у мистецьких формах незвичайно пластичних малюнків, оживив перед очима широких мас чеських читачів давні часи в усій їх буденній конкретності і житівій близькості і досить скоро здобув Іраскови загальне признання і любов цілого народу. Автор цілого ряду історичних романів став одним із найпопулярніших учителів і виховників чеської нації та одним із духових вождів на шляху до її визволення.

І це не було щось випадкове. Ірасек свідомо видвигав, як головну проблему своєї творчості, питання: як оживити моральні сили минулого і перетворити їх у духову зброю для сучасного йому покоління. І коли Врхліцький, Заєр і інші представники космополітичної школи 70-их і 80-их рр. покидають національні традиції і політичні тенденції своєї доби, коли вони відкривають чеській літературі широкі всесвітні горизонти, вносять нові думки та витворюють нові форми мистецва виховуючи Чехів на добрих європейців, тоді Ірасек повними пригорщами черпає зі скарбів національної традиції, приневолює широкі круги читачів перевживати радощі і болі давніх віків і на добрих прикладах виховує їх на свідомих і завзятих чехів. І коли перші витворили своїм зусиллям високо-мистецьку літературу для літератів і згуртували коло нїї тонку верству добірних читачів, тоді твори Іраска вже за його життя залюбки читають усі верстви чеського народу і черпають з них національну відвагу, силу і гордість.

Цю ідейну і морально виховуючу вартість творів Іраска треба мати все на увазі, коли хочемо справедливо оцінити не лише їх місце в чеській літературі, але також їх значення в чеськім національному

нальнім життю. Їх мистецький бік не все вдоволяє нинішнього читача і лише в деяких із них зустрічаємо вміле поєднання великого богацтва історичних детайлів у композиційну цілість. Брак глибшої психольогії і невисокі якості стилю — це теж прикмети більшості творів Іраска, які одній частині чеської критики дали причину до острих нападів і здогадів про скорий упадок його популярності. Але покищо та популярність розрослася до небувалих розмірів і твори Іраска займають одно із перших місць у всіх публичних, шкільних і приватних бібліотеках. З мистецького боку ті твори стоять досить високо, щоби ще довгий час задовольняти духові потреби — і то не лише широких мас невибагливих читачів.

Найбільша сила Іраскового талану виявилася на полі історичного роману. Його ясні, науково провірені історичні картини розгоняють своїм яскравим кольоритом і виразністю детайлів сумерки романтичних настроїв і пересадних прикрас попередньої доби. Замісьць фантастичних пригод він впроваджує до історичного роману дійсні історичні переживання, добуті основними студіями архівних матеріалів, які оживають перед очима читача на тлі незвичайно живо змальованих етнографічних та культурно-історичних подrobiць. — Замісьць патетичного захоплення грає тут головну роль внутрішня сила фактів і ідей.

Всеж таки романтична атмосфера, серед якої розвивався літературний талант Іраска, залишила ще деякі сліди на його творчості. Лінія його розвитку ішла якраз в напрямі ступневого визволювання з під влади історичного романтизму.

У своїх перших дрібних оповіданнях Ірасек змальовує звичайні, народні типи з гірських околиць Гронова коло Находа, звідки він сам походив, а також пусте жовнярське життя з часів ріжких воєн недавної чеської історії. На цих менших творах він неначе випробував свої сили і набрав вправи у плястичній характеристиці осіб і подій, яку потім переносить на поле великих історичних малюнків.

Перший твір, що здобув Іраскови загальну прихильність читачів, була його «Фільософська історія» (*Filosofská historie*. 1878.), — чудова старосвітська картина чеського маломіщанського життя з часів національного відродження. Потім ішли дальші неменше цінні твори, такі як «Маломістечкові історії», «Рай світа», «Скарб», «Сусід» і ін. Вкінці Ірасек доходить до власної формули історичного роману, де на основі богатої акції особистого життя окремих осіб, звичайно середної або найнищої верстви народу, дає яскраву характеристику цілої історичної доби.

Працюючи науково на полі історії, він старається, щоби і в його романах все було історично правдиве і потверджене документами. Усі подrobiці життя в місті чи на селі, топографія старих міст, описи укріплень і замків, цілі пляни боєвих операцій, а також одяги і зброя, все те мусіло згоджуватися з дійсністю, так само як і у сфері ідей Ірасек все вистерігався якогонебудь перекручення чи анахронізму.

Його увага спирається на трьох головних моментах чеської історії: на добі гуситів, добі протиреформації після невдачі на Білій Горі, та на чеськім відродженню на переломі XVIII. і XIX. століття. Кожному із цих періодів посвячує Ірасек цілий ряд своїх творів.

У трильогії «Між течіями» (Mezi proudy. 1886—1890.), з часів безпосередно перед гуситським рухом, він іде ще слідами готових взірців Вальтера Скота. Але вже цілком самостійне оброблення історичного матеріалу в дусі реалізму бачимо у широко закроєній епопеї «Проти всіх» (Proti všem. 1893.), де змальована картина найвищого розквіту гуситства, — картина боротьби із зовнішнім ворогом та з невідрадними проявами внутрішнього сектантства і релігійного фанатизму. Цей твір — це величний памятник тої тяжкої воєнної атмосфери, серед якої змагався Жіжка на чолі своїх хоробрих військ. — Трильогія «Брацтво» (Bratrstvo. (1899—1908.) змальовує пізніші часи упадку завмираючого гуситства на словацькій землі. — До тої великої епохи чеської реформації відноситься також останній недокінчений роман Іраска «Гуситський Король» (Husitský král) про часи Юрія Подебрадського, написаний вже під час світової війни, з виразними слідами занепаду творчих сил автора.

До часів протиреформації відноситься — крім кількох менших оповідань — роман «Псоглавці» (Psohlavci. 1886.), де на тлі незвичайно багатого етнографічного і культурно-історичного малюнку одної із найцікавіших закутин чеської землі при баварській границі бачимо боротьбу тамошніх мешканців (т. зв. Ходів) проти утиску поміщиків. — Сюди належить також один з найкращих творів Іраска «Пітьма» (Temno. 1915.), в якім автор піднісся на самі вершини своєї мистецької творчості. В протилежність до великих циклічних творів, яким на загал бракує композиційної суцільності, що обеднувала би велику масу по хронікарськи зібраних картин і епізодів, «ПіТЬМА» відзначається ясною структурою, могутнім одностайним темним кольоритом та багацтвом настроїв звязаних з сумною картиною релігійного і національного упадку в XVIII. столітті. Цікаві культурно-історичні подробиці підпорядковано тут точно означеній епічній лінії, що спирається на психольогії доби і осіб.

Широкий малюнок доби чеського національного відродження подають два великі циклічні твори «У нас» (U nás. 1896—1902. — 4 томи) і «Ф. Л. Век» (F. L. Věk. 1890—1907. — 5 томів). — Оба вони мають характер хроніки і змальовують дрібні незамітні сили і замагання, що складалися на могутній рух національного відродження. — Сюди належить також вже згадана «Фільософська історія» та інші менші твори.

Добре розуміючи велику вагу театру для відродження і розвитку нації, Ірасек пробує своїх сил і на полі драматичної творчості. І тут він хоче бути посередником між історичним минулім і сучасністю, хоче перетворити моральні сили минулого у духову зброю для дальших змагань. З того становища його історичні твори

ричні драми є лише доповненням його епічної творчості. В них він також хоче оживити історичну правду з усіма її подробицями. Великою масою культурно- побутових і історичних детайлів він уміє змалювати і ті найскладніші ситуації і настрої давніх віків. Але дійсної драми з того матеріалу він не витворив. Його великі історичні драми — це лише довгий ряд гарних сцен і історичних образів, звязаних спільною основною ідеєю, але без ніякого драматизму. Надмірна історична документарність гальмує в них всякий драматичний рух.

До часів гуситства відносяться такі драми як: «Ян Жижка», «Ян Гус» і «Ян Рогач», до доби протиреформації: «Емігрант», а до часів чеського національного відродження: «Д. М. Реттігова» і «Пан Йоганес». — «Геро» це трагедія з історії полабських словян, — «Войнарка», це картини селянського життя. — Досить велику популярність здобула собі п'еса з ділянки народніх казочних мотивів з алгоритичною закраскою, під назвою «Ліхтарня» (Lucerna). — Всюди брак дійсного драматизму заступлено галереєю високо мистецьких малюнків культурно-історичних детайлів. Ірасек був талант виключно епічний і до найкращих досягнень своєї мистецької творчості дійшов лише на полі історичного роману.

46 томів збірного видання його творів — це той і на зовні дуже показний вклад Іраска у чеську літературу, яким вона може гордитися перед цілим світом. Але яскраво національна закраска усього змісту тих творів і їх подекуди архаїзуюча або діалектично забарвлена мова, не дозволяє перекладати їх на чужі мови без того, щоби вони не втратили через те своєї первісної краси. Це велика перешкода для їх поширення поза межі чеського народу і можливо, що це було також причиною, чому Іраскови не признато нагороди Нобля. Вся краса і вся велич його літературної творчості виросла і залишається на чеському ґрунті. А чеській нації дав він не лише гарну історичну лектуру, нині повсюджену вже по всіх закутках чеської землі. Він дав їй і те, що сам собі визначив як своє головне завдання: духову зброю для дальших змагань.

І у самих тих змаганнях він вже як старець під час світової війни приймає активну участь і особисто підтримує огонь національного завзяття серед стероризованої суспільності. В 1917. р. він перший підписує маніфест чеських письменників в обороні прав чеської нації і тим здобуває собі загальні симпатії усіх верств чеського громадянства без ріжниці партійної принадлежності. Від тоді постати Іраска побіч постаті Масарика, — який в той час вів свою завзяту заграницьну акцію, став символом чеської національної сили і відваги. В ті часи вже самі назви творів Іраска, такі як «На чужій службі», «Пітьма» чи «Проти всіх», набирають в очах кожного чеха виразного символічного значіння. Культ Іраска перетворюється у тиху демонстрацію проти Австроїї.

Вкінці прийшов день національної перемоги, день радісний для цілої чеської нації, але ще більше радісний для її учителя і виховника Іраска. Він тішився, що дожив часів нового великого чину і жалував, що вже не зможе змалювати змагань і подвигів чеського революційного війська. А його відношення до того війська було незвичайно сердечне і близьке і випливало із взаємної любові між тим великим мистцем боєвих сцен славного минулого та новими носіями національної збройної сили, як найкращого вияву національної активності. Бо не пасивна толстоївська засада «не противитися злу», лише почуття морального обовязку активної боротьби зі злом лягло в основі світогляду Іраска. «Вірний християнин перед антихристом не уступить» — чуємо з уст одної геройні роману «Проти всіх». І справді чеський народ учився з Іраскових романів змагатися за свої ідеали хочби і проти всіх. Він не лякався чисельної переваги своїх ворогів, вірив що правда переможе і активно ту правду при кождій нагоді обороняв. А в небезпечний час світової війни чеський жовнір покидає ряди австрійської армії і свою зброю обертає проти неї.

— Так родилася чеська державна незалежність.

Нині кождий чех відчуває, яку роля відіграв при тім скромний гімназійний професор і письменник Альойс Ірасек. Не диво, що не лише видвиднено його кандидатуру на літературну нагороду Нобля, але також якраз йому доручено в грудні 1918. р. витати вже у вільній Празі першого президента чехословацької республіки Масарика. Не диво, що один полк чеської армії названо його іменем, та що вкінці своєю участю у величавому похороні віддали йому свій останній поклін і президент Масарик і чеська влада і чеська армія, чеські наукові і мистецькі організації, шкільна молодь і всі верстви чеського громадянства. Тисячі вдячних читачів і учнів проводжали своєго великого учителя на місце вічного спочику. Сумний обряд проясняла радісна думка про невміручість Іраскових заслуг і про те, що він сам відішов заспокоєний, бо дожив тих радісних хвилин, коли його пляни і ідеали стали дійсністю, коли духовна зброя викувана ним зі скарбів минулого не лише причинила до збереження здорового національного інстинкту, але також послужила чеській нації як незалежність.

P. Орловський.

Занедбана справа.

Щораз то більше голосно росписується світова преса про можливості скорого упадку большевизму і тим самим основних змін на території сучасного Сowitzького Союзу. Нігде правди діти, що ми на цю зміну чекаємо вже довгі роки, що за її приспішення безупинно боремося, як тільки можемо і вміємо. Та всі прояви внутрішнього життя в Сowitzькому Союзі свідчать, що дійсно там йде вже відворотний процес в дуже прискореному темпі, що там

зближається велика грізна буря, яка змете сучасне і дасть можність творення новому. Також зовнішній світ помало починає проявляти бажання знищити того модерного «божка», в жертву якому мусить падати все найкраще, найсильніше і найцінніше.

Безперечно, що такий стан, який віщує нам скорий поворот до нашої самостійності, збільшує наш запал до боротьби, доляє нової сили до виснаженого тяжкими роками упокорення та нової неволі організму. Однаке такий стан заставляє нас рівночасно призадуматися глибше, основніше над тими наближаючимися подіями, над тим завтра української нації. Не можна до цього так важного менту підходити з твердженням, що якби тільки скоро зміна — а там дальше буде видно, що робити. Адже кожному мусить бути вже сьогодня ясним, що з упадком большевизму не заникне Росія, не заникне ворог української державності. Положення, яке витвориться по упадку більшевиків в Росії, мабудь не буде нічим ріжнитися від того, серед якого вони прийшли до влади. І новий російський уряд на місці більшевицького зновуж, так як більшевики, протягом короткого часу роспічне похід на Україну для «присмирення» розбурханих мас. Значить упадок більшевизму приведе неминучо до українсько-російської війни. Україна з упадком більшевизму мусить негайно приступити до організовання сильної армії, яка була в силі дати відсіч московській новій інвазії, яка змогла своєю чисельністю та якістю оборонити Україну від нової неволі.

Наскільки це завдання ми будемо в силі виконати, важко сьогодня вже сказати, однаке одно можна сьогодня непомильно ствердити, що упадок більшевизму і нова революція на Сході застане нас менше підготованими до оружної боротьби ніж це було в 1917. р. Тоді були завдяки світовій війні міліони військово-випколених українців, на жаль не було добрих і в потрібній кількості військових організаторів та провідників, що змогли були військову масу сформувати у справжню сильну армію. Тоді організовання армії відбувалося шляхом мітінгів, безконечно довгих «діспут», голосуваннями і т. д. І що з того вийшло? Місто міліонів стало до боротьби зaledво кільканайцять тисяч! А після програної ми всі стали унісонно заявляти на своє виправдання, «що ми не були як слід до війни підготовані». Чи інакше стоять сьогодня наша підготовка?

Що наша молодь є національно і державно свідома, цього не можна оспорювати. Не можна також оспорювати того, що вже дехто з тої молоді сьогодня піддержує той маленький вогник, який у відповідний мент повинен нагло розростися до все-охоплюючого українську націю полумя, що своєю силою знищивши все вороже на Україні та промостилиши шлях тому життю, яке започаткував IV. Універсал. І старше громадянство наше також зробило великий поступ на шляху підготовування себе до ролі державних мужів. На жаль одна стара і непростима помилка у нього залишилась ще й сьогодня. Всякі сьогоднішні спори за провід нації, за політичні центри, за майбутній устрій держави, стають

пустими словами, безпідставними побажаннями, коли не буде того, хто відновивши ту державу, в якій саме мали б наступити зміни, в якій мавби припасти провід тій чи іншій групі. Сьогодні ведеться політична боротьба за душу молоді, а не боротьба за виховання молоді для великих подій, які так скорим ходом до нас наближаються. Бо чи ж не всі однакові перед ворогом на полі бою, як демократ так соціаліст, як радикал так гетьманець? Чи для кожного з них є спеціально вироблювані скоростріли та гармати, чи якісь полекші будуть уділюватися тим або другим? І замісць закликати молодь до вивчення військового знання, до всебічного підготовування себе до тяжкої боротьби, у нас діється якраз противне, політичне деморалізовання молоді.

Треба отверто дальше ствердити, що під сучасну хвилю є в нас тільки зникаючо мала кількість військово вишколеної молоді, яка зразу може вхопити за зброю, коли для цього буде відповідна хвиля. Натомість більшість молоді треба буде щойно військово вишколювати. Деж тоді потрібний час на вишколювання, де тоді взяти потрібні для вишколу тисячі учителів, чим тоді обставити границі держави, чим їх обороняти перед ворогами, чим заводити лад в державі і удержувати внутрішній спокій? Цього на жаль нерозуміють ті, що сьогодня спорята за майбутній устрій держави, або щонайменше уважають так і колись цю справу маловажною. Натомість уміють вщеплювати в молодь такі думки, як прим. «що ми спровадимо собі чужих військових «спеців», які нам армію вишколять і зорганізують».

Ось сучасна дійсність української підготованості до будучої оборони України перед нашими ворогами. Є національна свідомість, є державна традиція, є патріотично вихована молодь, та нема військово-вишколених мас. І так як в 1917. р. чогось нам не доставало, так і в найближчій війні знову не буде всього по-достатком і знову пічнуться заяви: «ми не були як слід до війни підготовані».

Сучасний героїзм полягає в умінні як найліпшими средствами нищити ворога, а не в мірянню фізичної сили, чи у виявленню середньовічної лицарськості. Бо коли б ішло о мірянні фізичної сили прим. з москалями, то ледви чи ми могли б віднести побіду, але саме завдяки воєнній техніці, якою ми повинні як слід орудувати, завдяки своїй державній свідомості та сильній волі і моралі, ми віримо, що на цей раз побіда буде по нашому боці, що на цей раз не в обороні, а в наступі на ворогів ми здобудемо свою державність.

Кажуть, що час працює в нашу користь, але і ми в свою національну, державну користь повинні працювати. Тому поки ще не пізно, хай береться молодь за вивчення військової штуки, хай викличе зацікавлення цею справою серед старшого громадянства, зокрема серед тих, які боролися оружно за українську державність. Для підготовки молоді у військовому ділі заложено Військовий Науковий Центр, для ньої виробляються пляни і програми військових курсів, з яких повинна вона як найширше скла-

ристати. Але і не чекаючи на заложення курсів заочної військової освіти, вона повинна сама вишколюватись, розуміючи, що в боротьбі за державність нації тільки та одиниця має вартість, яка саме в той важливий мент нічого не потребує, яка стає поміччю, а не тягарем нації і держави. Є ще час наздогонити все занедбане, є час приготуватись до великих подій, до безпощадної визвольної боротьби, щоб не прийшли знов Крути, щоб не повторилася трагедія листопаду 1919. р., а навпаки, щоб ми вийшли побідниками з найближчої визвольної боротьби.

Др. К. Чехович.

Ян Бодуен де Куртене (1845—1920).

(Кіпець).

На питання згадуваної вже анкети про тенденції т. зв. українського сепаратизму чи «мазепинства» Бодуен дає дуже цікаву відповідь: «Було-би досить дивно — пише він — вимагати від свідомих і шануючих себе людей смирної згоди зі страшною дійсністю і резигнації на всякі спроби вийти з такого становища». Розвиток українського національного руху в австрійській Україні і релятивно свободні умовини, в яких він там находитися, можуть на свідомих українців в межах Росії впливати лише притягуючим способом і спричиняти їх гравітацію до Австрої. Трудно щоби у свідомої і поважаючої себе людини були гарні почування у відношенні до того, хто невмолимо заперечує її національні права. Що іншого — несвідоме «бидло»: сіра і барвиста худібка. Ті погоджуються з усім, цілком так само як і справжня худоба».

«І тут — додає Бодуен — я мушу прямо і не замотуючи торкнутися питання першорядної ваги. Це справа очікуваної і з обох боків накликованої війни Росії з Австроїєю. Може бути що до тої страшної і дивоглядної війни не діде, але обставини можуть і так скластися, що вона вибухне, і спустошить передовім польські і українські землі⁴). А в тім випадку українці російської армії будуть безпощадно винищувати українців австрійської армії і навпаки. Те саме нещастя стрінє і поляків. Така війна і взагалі всяка війна, це, на думку Бодуена, велике нещастя і великий злочин, до якого ніяким способом не треба добровільно прикладати своїх рук. На війну він дивиться зі становища малих людей, які найбільше на війні терплять, а не «через окуляри великих полководців і всесвітно-історичних фільм», і тому для него нема ніякої бажаної війни. Він вірить у можливість мирного вирішення всіх спорів⁵).

Аналізуючи польсько-український спір він дуже влучно заважає, що в його основі лежить переміщення понять: з одного боку стотожнюються такі поняття як поляк, пануючий, господар країни, пан — а з другого боку малорос, русин, українець, під.

⁴⁾ Украинская Жизнь, Москва 1913, стор. 44.

⁵⁾ Ibidem, стор. 45.

даний, мужик, хлоп, козачок. Справді і про нинішні відносини треба сказати, що через призму таких фальшивих понять все ще дивляться поляки на українців.

Бодуен не лише розглядає деякі причини того спору, але тож шукає способів, як його усунути. «Для усунення того спору, треба — на його думку — передовсім перевиховати себе і інших, треба дати перевагу почуванню справедливості і взаїмної пошани людської гідності в собі самім і у других»⁶⁾.

Так писав Бодуен ще перед вибухом світової війни і цілком не змінив тих своїх поглядів і по війні доживаючи свого віку в незалежній польській державі.

«Ниніше становище України і українців — писав він в 1924. р. — нагадує становище Польщі і поляків перед повстанням теперішньої польської держави. Польща була поділена між три держави. Україна розділена тепер аж між чотири держави: Росією, Польщою, Румунію і Чехословаччину... Розчертвання Польщі вело до витворювання ріжких типів народу — т. з. ріжких поляків. Розчертвання України веде до анальгічних вислідів».

«Конфлікт держав, котрі розшарпали Польщу, привів між іншим до повстання незалежної польської держави. Трагедією Польщі під час того конфлікту було те, що поляки, піддані російського царя настремлювали на штики і винищували поляків, підданих цісаря німецького і цісаря австрійського — і навпаки самі були ними винищувані. Чи ж маємо чекати доки конфлікт держав, котрі між себе розділили Україну, конфлікт, під час якого українці з під прaporів польських будуть себе взаємно винищувати з українцями з «червоної армії», — чи ж маємо чекати доки такий конфлікт не доведе до створення окремої української держави?»⁷⁾). І Бодуен вказує на можливості безкровного вирішення тої справи. В першу чергу поляки повинні зречися думки про власну висхідство і упрівілейованість в польській державі. Поляки повинні перестати бути пануючою нацією. «Взагалі держава повинна — на його думку — стояти понад національностями і конфесіями. Держава повинна керуватися лише краєвими інтересами, стояти на сторожі краєвих прав і обовязків. Внутрішній, психічний світ горожан — це не її справа. З того боку завдання держави вичерпується тим, щоби охороняти особистість і гарантувати її повну свободу самовизначення що-до віри і що-до національності⁸⁾). Держава є для всіх горожан і всіми однаково повинна опікуватися. Українці в Польщі не повинні бути в гіршому положенні як поляки. Але вже сам Бодуен, неначе відчуваючи всю фантастичність такої польсько-української згоди під спільним дахом польської державності, припускає також іншу можливість, що українці таки колись захочуть мати свою окрему державу. І в тім випадку він думає, що можна все те вирішити

⁶⁾ Украинская Жизнь, Москва 1913, стор. 48.

⁷⁾ Kilka ogólników, стор. 17.

⁸⁾ Украинская Жизнь. Москва, 1913, стор. 51.

без проливу крові. «Можна припинати — нийче він — що прийде такий історичний момент, коли навіть справу окремого державного життя можна буде полагодити полюбовно — без проливу крові, без нищення культурних цінностей. Вистарчить добра воля і взаємна згода заинтересованих сторін»⁹). Очевидно, що такої можливості, приходу такого історичного моменту, теоретично заперечити не можна. Але можна сумніватися, чи та теоретична можливість заміниться колинебудь у практичну дійсність. Можна також — навіть вірючи у здійснення такої можливості — поставити собі цілком немаловажне питання: коли саме такий історичний момент прийде? За кілька століть чи тисячеліть? І що до того часу з нас лишиться, якщо ми далі будемо вдоволятися бездержавним життям? Бо нема ніякого сумніву, що і тоді, на тім проблематичнім ступні розвитку людської культури, коли справа державної незалежності — як думає Бодуен — буде рішатися «полюбовно» і «без проливу крові», — і тоді державну незалежність здобудуть собі лише ті нації, котрі до того часу збережуть або розвинуть відповідну кількість і якість своєї життєвої енергії. А житєва енергія нації в бездержавному становищі звичайно поволі завмірає або лише з трудом животіє, розсіваючись у безконечних турботах за свої найпримітивніші інтереси. Зрештою і сам Бодуен не вірить в скорий прихід такого «історичного моменту». Вертаючи думками до конкретної дійсності він ясно каже: «нині на те (себто на полюбовне вирішення) не заноситься. Нинішня людська худобина, дегенерована і скажена, не надається для такої розвязки спірних питань. Але хто знає, що буде в майбутньому. Сподіваймося!»¹⁰).

Паціфістичним ідеалам Бодуена треба признати високу ідейність і людяність мотивів. Він не прикриває ними ніяких задніх думок про збереження теперішнього стану, як це часто серед пропагаторів паціфізму буває. Все-ж таки він сам бачить, що ті ідеали, які — можливо — передбачають дальший розвиток людства, не мають великого значіння для розвязки ниніших життєвих ситуацій.

Найважнішим джерелом лиха, в якому теж скривається небезпека дальших воєн, це на думку Бодуена, національний егоїзм пануючих націй. З того погляду він все критикував кожий політичний устрій, де одна нація хоче панувати над іншими.

Вкінці варто ще блиże притягнувшись до його думок про національність взагалі. Погляд про свою власну потрійну національність Бодуен де Куртене при кінці свого життя змінив. Ще під час свого побуту в Петербурзі вінуважав себе принадженим до трьох націй: французької, польської і російської, і взагалі був того погляду, що людина може рівночасно належати до кількох національностей. Приклад Гоголя, котрий ціле своє життяуважав себе двонаціональним, неначе підтверджує таку теорію. Але

⁹) *Kilka ogólników*, стор. 18—19.

¹⁰) *Kilka ogólników*, стор. 19.

— на нашу думку — це явище виняткове і ненормальне, і взагалі такі випадки суб'єктивного переконання про власну принадлежність до кількох національностей виняткові і на них не можна будувати цілої теорії національності. Вони виростають або на ґрунті денационалізації як процесу переходу від одної нації до другої (н. пр. Гоголь) або на ґрунті перемішання елементів різних націй в одній людині (н. пр. Бодуен), а також як вислід фальшивих теорій (н. пр. Овсяніко-Куліковський). Все це явища патологічні, яких не можемо приняти за підклад загальної теорії. Але в Росії такі думки були досить поширені і н. пр. у Овсяніко-Куліковського, котрий також приймав участь в дискусіях петербурського гуртка, ті погляди сформувалися навіть в цілу — на нашу думку — досить дивоглядну теорію. Він учив, що є аж чотири «русські» народності: «великоруська», «білоруська», «малоруська» і «общеруська». До «общеруської» народності зачисляв всіх, для кого російська літературна мова стала вже матірною і розговірною мовою. Але вже сам факт, що петербурська Академія Наук признала у відомому рішенню з 1905 р. ту літературну мову не «общеруською» лише «великоруською» і для українців цілком чужою, навіть зі становища російської науки сильно захитує тою теорією Овсяніко-Куліковського. Зрештою такі теорії вже по своїй природі недовговічні і розсипаються під ударами життя. І у самих авторів таких теорій вони тратять всяку вартість, як лише життя приведе їх до конфлікту між даними націями. Під час дискусій в Петрограді Овсяніко-Куліковський був переконаний, що він і росіянин і українець, але перед своюю смерттю в Одесі він дійшов вкінці до переконання, що він таки росіянин¹¹⁾. Життєві конфлікти приневолили його відкинути всі суб'єктивні вигадки і усвідомити собі свою справжню об'єктивну національність.

Щось подібного бачимо і у Бодуена де Куртене. Вже в 1922 р., під час свого побуту в Празі (де він на запрошення чеського університету читав лекції про «Характеристику польської мови») в одній приватній розмові він відповів проф. Славінському, котрий також був учасником колишніх петербурських дискусій, що він вже тепер іншого погляду і що тепер вже бачить, що він поляк¹²⁾). Так і його теорія про його власну трохи національність упала під ударами глибоких життєвих конфліктів.

З писань Бодуена, бачимо що принцип теріторіальній він уважав за найбільше відповідний для організації держави. Швайцарія все була для нього взірцем справедливого наладнання державного життя, де різні нації живуть в найкращій згоді побіч себе в одній понаднаціональній державній організації. І про Австрію він висказувався так, непаче жалував, що вона розпалася, а не перетворилася у союз вільних народів. Вже і перед війною

¹¹⁾ М. А. Славінський: «Із спогадів про Бодуена де Куртене». Виклад, прочитаний в Укр. Істор.-Фільольств. Т-ві в Празі 17. XII. 1929 р.

¹²⁾ Ibidem.

його бажанням були Сполучені Держави Європи, в яких не було би пануючих націй ні поневолених.

Деякі з тих його думок про державу — на наш погляд — надто кабінетні і за мало беруть під увагу динаміку витворювання і розвитку державних організмів. Бодуен часом неначе не добачує, що без розмаху національних сил ані не було-би розвитку вселюдської культури ані не повстав-би щільний ряд державних організмів — необхідних для дальнього розвитку націй, як висших елементів людства. Він також не бачить, що тою силою, яка витворила Австро-Угорщину і яка втримувала її ріжнонаціональні країни під одним державним дахом — були амбіції і династичні інтереси Габсбургів — і упадок цеї династії мусів привести до розпаду держави. Сам теріторіяльний принцип не має в собі державнотворчої розгонової сили і не може стати товчком для політичної активності, як це вже зрештою давно у нас виясняв Франко у своїх знаменитих статтях, звернених проти сухого і по-збавленого національної душі теріторіалізму в концепціях Михайла Драгоманова¹³⁾.

Признаючи у ріжніх питаннях знання і життя високий авторитет Бодуена де Куртене і його великі заслуги на полі науки і на полі розбуджування громадської думки, ми мусимо ставитися до його поглядів критично. Бо ніякий авторитет не повинен спиняти нас на шляху до пізнання правди і до розвязки актуальних проблем життя цілої нації.

Крім загальної інформації ця коротка статя якраз і ставить собі за завдання: критичним відношенням до поглядів Бодуена розбудити нові живі думки, бо тільки це буде найкращим вшануванням пам'яті того великого ученого і мислителя та широго приятеля українського народу.

Др. М. Гнатишак.

Масарик про студенську політіку.

Всюди, на кожному становиску можеш корисно працювати для свого народу — краще, як на ораторській трибуні.

Т. Г. Масарик.

Як професор пражського університету, мав Масарик великий вплив на студенство не лише чеське, але й чужоземне, особливо словацьке і югославанське. Він переломив леди, які до того часу відділювали студенства від професора, які обмежували обов'язки професора до відчитання викладу на катедрі. Його ученики споминають про вечери «ц. Masaryký», на яких молодий студент при склянці чаю свободно диспутував зі своїм професором у милій, домашній атмосфері. Словом — відношення Масарика-професора

¹³⁾ Н. пр. у статті «Поза межами можливого». ЛНВ 1900. XII. або ЛНВ 1906. V. 35, стор. 236 і д.

до студентів було дуже щире та доброзичливе. Він старався так викладати як і приватними розмовами вщепити в кожного молодого чоловіка свої високі, гуманні, такі ідеальні, а все-ж такі реальні конкретні ідеали.

Працював для молоді багато — а особливу увагу присвятив також дуже важній, ще й до тепер актуальній справі *відношення студента до політики*. В численних його творах, промовах, газетних статтях, найдемо багато заміток на цю тему — а найважніші під цим оглядом його праці — це «декілька думок про завдання чеського студенства» (*Několik myšlenek o úkolech českého studentstva, Časopis českého studentstva*, 1889, с. 2.) та «Студент і політика» (виклад з дня 6. III. 1909 р., виданий того самого року в «Knihovně studentské revue», ч. 2., пізніше 1923 р. знова в новій «Knihovně studentské revue» і ін.). Хочу зреферувати декілька важливих Масарикових думок, переважно із обох наведених праць, а головно зусявати основне питання, від якого залежить вирішення цілої справи, а саме: *чи повинен студент займатися політикою, чи ні?* На це питання, що проти него всюди багато дискутувалося, Масарик чи не перший в Чехах відповідає ясно і недвозначно: *так*. Але не треба думати, що він хоче зробити зі студентів так добре нам всім відомих політиканів-крикунів. Ні, він хоче іншої, правдивої політики, він хоче політики як серіозної духової праці, *політики як науки*. «Молодь мусить собі усвідомити, що політика це не жадна хитрість ані особиста рафінованість, якою одна партія хоче ошукати другу, — ні — щоби робити політику, треба до того дуже багато інтелігенції та праці. Були часи, коли й найкращий вицвіт молоді виховувався політично читанням вступних статей в газетах, висиджуванням з деякими журналістами при пиві, а часом і устроюванням демонстрацій та вибиванням шиб. Та це не політика. Цю новітну брехню треба відкинути. Моральне відродження, ідеї, інтелігенція — стали кличами нашого серіозного віку». (*Čas*, 1888, стор. 340.).

Таку нову, правдиву політику має студенство визнавати і до неї прямувати. А це не дастесь зробити інакше, лише при помочі *ґрунтового наукового підготовання до майбутньої політичної діяльності*. Студентові треба звернути увагу на політику, але «передусім, що так скажу, теоретично; — він має студіювати, підготовлятися. Займатися політичною як студент, по студенськи» (стор. 3). Тому високі школи повинні подавати також теоретичні відомості про політику, конечні для кожного, хто хоче стати правдивим культурним політиком. Велика заслуга Масарика лежить в цьому, що він підкреслив значіння наукової теорії політики, що старається поставити практичну політику на справді наукові підстави. Тому він кліче до студенства: «Студіюча молодь хай займається політикою, але так, як на інтелігентного чоловіка пристало: річево. Хай студіює історичні та політичні проблеми, нехай думає і хай не вірить всему, що в ній хотять вмовити. Для того мусить студент конечно як найкраще працювати

в своїому спеціальному фахові, а крім того просвічатися політично. Сьогоднішня політика — це праця, а не блаканина; і хто хоче бути політиком, мусить собі присвоїти потрібну для цього освіту, мусить студіювати ці дисципліни та твори, які треба знати річевому політикові. А чи підготовляється так наша молодь до майбутньої політичної праці? Чи читає на пр. Арістотелеву «Політику», яку мусить добре знати кожен, хто хоче собі засвоїти парламентарний добрий тон в Англії? Чи студіює так звані дипломатичні науки, політичну економію? Чи читає новіших важких письменників Мілля, Спенсера, Мена? Чи читає Токвіля? Студіює фільософію, історію? Читає московських славянофілів, польських месіяністів? Ба чи читає хоч-би зі своєї власної літератури Гавлічка, Палляцького?» і т. д.

Такої політики хоче Масарик від студенства, а не крикунства, глупих демонстрацій, бурхливих зборів та інших подібних проявів плиткої псевдо-політики. І дійсно — на такому підкладі, після такого підготовлення можна буде сподіватися від політиків багато; але поки «роблення політики» вважає своїм обовязком кожен чоловік, хоч-би й без найменшого теоретичного до цеї справи підготовлення — до того часу правдива гуманна політика, як її розумів Масарик, неможлива.

Головне завдання студенства — *вчитися*, вчитися і в політиці. А тому Масарик — рішучий противник всякого поважнішого заангажування студенства в політичних партіях. Студент може бути в партії лише госпітантом, може виконувати лише побічні завдання. Ще багато дечого в його світогляді зміниться, ще може треба буде зревідувати свої молодечі політичні переконання — і тоді чоловік повинен мати вільні руки.

Виклад, який мав Масарик на зборах студенської організації чеської поступової партії дня 6. III. 1909 р., є якраз свого роду програмою теоретичної підготовки студента до майбутньої політичної діяльності. Своїм типовим, уривчастим способом на-кідує автор цілу масу проблем, яких часто сам навіть не розвязує, лише дає багато до думання і заохочує до студій на полі політики. Не маю змоги зреферувати тут цю працю докладніше. Та зрештою воно і не мало-б великого сенсу. Спосіб викладу Масарика такий, що кожен, хто хоче з цеї його статті скористати, мусить пізнати її в цілості. Завдання-ж моєї сьогоднішньої замітки заключається в цьому, щоби звернути увагу українського студенства на відповідні праці Масарика, для котрих докладного простудіювання повинен знайти час і охоту кожен наш студент, який хоче колись в нашому конкретному житті стати не типовим українським неграмотним «політиком» та «великим чоловіком від малих інтересів», лише дійсно по європейськи освіченим та освідомим своїх політичних завдань громадянином.

Трохи ширше я спинився тут лише над поглядами Масарика про відношення студента до політики. Правда, не всі ці, зрештою безперечно цілком правдиві та дуже вартісні думки Масарика, може приняти за свої український студенческий часу. Україн-

ське студенство тепер разом із цілим народом у виїмкових обставинах — і нераз студент змушений у нас вступити активно на політичній арені. Це треба однак уважати за виїмкове явище, котре повинно зникнути з моментом, в якому Україна, здобувши собі політичну незалежність, почне жити нормальним життям. Але й тепер знайде український студент в поглядах Масарика дуже багато цінних складників. Засвоївши собі розумні та високо моральні засади Масарика, та поступаючи згідно з ними, зможе українське студенство багато помогти своєму народові в його політичній боротьбі. Головно треба взяти під увагу два моменти з Масарикових міркувань на цю тему, а саме: горячий зазив до праці, до освіти, також відносно політики, себто до теоретичного студіювання політики — та пронизане глибокою етичною ідеєю поняття про політику як про прямування до великих, ясних ідеалів, реалізоване при помочі чистих та благородних засобів.

Н. Н.

Висока школа політичних наук у Празі.

З кругів студенства Школи Політичних Наук у Празі дістала наша редакція статейку, яку й радо поміщує на сторінках Студенського Вісника.

Висока Школа Політичних Наук в Празі, названа невмісно Вільною Школою Політичних Наук, закінчує якраз перше своє провізоричне дволітнє існування. За цих два роки виявила ця школа потребу своєї екзистенції. Для словянського світа, так стопроцентово політично диспонованого, є уконститування цієї школи надзвичайної важливості. Прага показала вже в минулім століттю, що вона на полі культурно-освітнім є покликана до цього, аби бути лучником між словянством і так практично здійснювати частину утопістичної цілості змісту панславізму. В сучасний момент, коли словянська середня Європа є звільнена, тим більше висувається наперід можливість цього завдання Праги. Згадана висока школа політичних наук зможе, коли компетентні чинники будуть досить ініціативні та дбайливі, статися центром словянських високих політичних студій. Аби це могло статися, треба, аби дотеперішня наукова база школи дістала характер правдивої високої школи (продовження студій о два роки та академічна кваліфікація покінчених студій). Не треба при цім забувати на те, що евентуальна політично-студійна інклінація словян до Німеччини (Кельн н. Р., Берлін), де політичні студії вже довший час зорганізовані, могла би статися катастрофальною для значіння Праги як центру політичних студій, хоч хорватська, чеська, словінська, сербська, українська та московська мова являються мовами, при помочі яких дуже легко можна зрозуміти виклади на празькій політичній школі. Факт неоспоримий, що хоч словянські мови не дуже ріжняться між собою й їх легко можна зрозуміти, все ж таки бачимо абсурдне явище, що словяне порозуміти,

зуміваються між собою при помочи німецької мови. Було би тепер дуже неекономічно, коли би згадана працька школа, яка кінчила своє провізоричне дволітнє існування, мала чекати на доповнення потрібних річників тільки хочби й рік або такий студійний інтервал, який є педагогічно шкідливий, не згадуючи вже про повисше вказані побоювання. Пишемо ці рядки тому, бо й цей провізоричний стан, помимо своєї незначної тимчасової притяжливості, притягнув до політичної школи в Празі досить великий процент студентства інших словянських народностей.

В. О.

I. Зізд студенства Малої Антанти у Празі.

Зараз по будапештенськім зізді СІЕ зійшлися представники студенських централь з Чехословаччини, Румунії та Югославії в румунськім місті Клюж на спільну нараду, яка тривала 5 днів (27. VIII. — 1. IX. 1929). На цій нараді постановлено створити малу студенську антанту та скликати в цій цілі перший зізд студенства Малої Антанти, себто Чехословаччини, Югославії та Румунії, до Праги. Зізд цей відбувся в Празі в днях 24. II. — 3. III. ц. р. при участі більше ніж 1.200 студентів. З самої Румунії прибуло спеціальним поїздом 600 студентів. Утворення союзу студенства Малої Антанти (*La Petite Entente des Etudiants, PEE*), у французькім скороченню РЕЕ, це наслідок дальшої діференціації поодиноких студенських угруповань в Міжнародній Студенській Конфедерації. Чималу роль грала тут також тактика славянського студенства на будапештенськім зізді. Славянське студенство абсолютно не зберігає свій славянський престіж на міжнародному форумі — а то іде й в супереч славянським інтересам. Замість працювати спільно — славяни непотрібно ворогують між собою та поборюють себе взаємно. Але колиходить о українське студенство, то вони майже всі йдуть спільно проти нього. Та до тепер вони нічого не могли вдіяти українським студентам на міжнародному форумі.

Зізд студенства Малої Антанти працював в кількох комісіях (культурній, соціальній, спортивній та практичної співпраці). Під час праць комісій був присутній деякий час також чехословацький міністер загораничних справ — Др. Едвард Бенеш.

Екзекутивний Комітет малої студенської антанти застановлявся також над вислідками нарад Виконавчого Виділу Міжнародної Студенської Конфедерації в Генуї, які відбувалися в січні ц. р. На нараді Екзекутивного Комітету РЕЕ був присутній також представник Міжнародної Студенської Конфедерації Пожариський (полляк). Югославянська делегація була найбільше невдоволена тим, що СІЕ постановила в Генуї вислати до Югославії свого референта, аби провірив тамошні відносини на підставі скарг македонських та хорватських студентів проти офіційального центрального союзу югославянського студенства.

Цей референт мав би провести анкету між сербським, словінським та хорватським студенством. Постанова СІЕ ніби сталася під натиском Болгарії, Угорщини та Італії. Голова Виконвчого Виділу РЕЕ — т. Палечек — формулював становище студенства РЕЕ в тім змислі, що яке-небудь вмішування СІЕ до внутрішніх справ югославянського студенства є недопустиме. Югославянська студенська централья не прийме жадного референта СІЕ. Для РЕЕ не існує жадне т. зв. македонське або хорватське питання, бо студенство Малої Антанти є солідне й буде це становище боронити та кожий належна родньому форуму. За це будуть румуни та югославяне підтримувати чехословацьке студенство що до заступництва німецького студенства в чехословацькій студенській централі. Заступник СІЕ — поляк Пожарський — був тої думки, що спеціяльного референта СІЕ треба допустити в Югославії. (Рішення СІЕ вислати свого референта до Югославії сталося на домагання італійського делегата).

Створення Союзу Студенства Малої Антанти коментувала з деяким зацікавленням заграницяна студенська й нестуденська преса. Через брак місця не можемо тут опублікувати резолюції — винесені на зізді РЕЕ — її обмежуємося тільки до цих коротких інформацій.

Література і критика.

T. I. Масарик.

Світова революція за війни й у війні 1914—1918. Переклад М. Саєвича. Видання «Червона Калина». Львів, 1930. VIII. 334 стор.

Для нас, українців, «Світова революція» Т. Масарика є дуже повчаюча книжка а тому не можна не витати видавництво «Червона Калина» за те, що піднялося видати цю капітальну працю Т. Масарика в перекладі на українську мову. Поки що вийшов перший том «Світової революції», в якому автор дає передбіг своєї діяльності з початку світової війни 1914 р. до моменту свого відізду в Вашингтону в якості президента Чехословацької Республіки.

Тут знаходимо опис всіх тих заходів, яких довелося вижити Т. Масарикові на шляху підготовки опінії антанти на користь визвольної боротьби чехословацького народу.

Вже з перших днів світової війни Т. Масарик твердо рішив, що опозиція проти Австрії мусіла стати справжньою, дійсною, на життя й на смерть. Тому, що збройна революція в краю була неможлива, Т. Масарик рішив перенести цю боротьбу за кордон, щоб там придати для програму чехословацького народу симпатії, встановити звязки з політиками та урядами союзних держав, організувати одностайні виступи всіх чехословацьких кольоній, а головне — зорганізувати з полонених військо.

В цій своїй роботі Т. Масарик виявив надзвичайний політичний хист і зрозуміння військової й воєнної ситуації. Досить вказати на те, що Масарик вже з початку війни одверто висловлював сумнів що до успіху російського війська й не поділяв того русофільського програму — з утворенням великої Росії в сполучці з малими славянськими народами — який панував тоді серед чехословацького громадянства, а навпаки, гостро виступав проти некритичного й пасивного русофільства.

Добре знаючи Росію завдяки довголітньому студіюванню Росії та поодиноких народів славянських, Масарик розумів, що нічого путного не може дати чехословацькому народові ні царська ні большевицька Росія. Як правило каже Масарик — «москалі мали давно нагоду та обовязок провадити славянську політику відносно поляків і українців: історія цеї політики є

сумною сторінкою російської історії і рівночасно доказом, як неславянською була Росія» (142—143 стор.). Не можна було сподіватися на інші наслідки й від большевиків, бо вони «мають царський уніформу, хоч носять його на виворіть, а москаль зуміє носити на виворіть, як відомо, навіть чоботи» (177 стор.). В цьому ж томі не раз знаходимо згадку про Україну і українців. Так українським питанням цілком присвячено 56, 57 і 72-ий розділи, в яких Масарик інформує про своє відношення до України з часу проголошення III. і IV. універсалів Центральної Ради, а також про своє ставлення до Закарпатської України. Як відомо, Масарик визнав неможливим залишатися на Україні після проголошення IV-го універсалу, бо, як пояснює він, цього вимагали зовнішні зобовязання й обіцянки, які він дав Росії, а головне доля полонених: без Росії вони не могли дістатися на Сибір в свому відході до Франції (180—181 стор.).

Що до Закарпатської України, то Масарик наводить свої міркування в звязку з рішенням угорських українців у Америці про прилучення до Чехословаччини. Так, Масарик висловлюється за доцільність запровадження української мови до школ і урядів; на його погляд, «українську мову мусять найперше на основі місцевої мови виробити письменники самого народу» (252 стор.).

Не стану тут переповідати інших цікавих місць, з цеї дійсно повчаючої для нас книжки, бо раджу читачеви звернутися безпосередньо до самої книжки.

Хотів би тільки зауважити, що перекладчик в своїй передмові занадто принижує прикмети вдачі українського народу в порівнанні з чехословачким народом. Книга Масарика в протилежність твердженню перекладчика про «однодушність і здисциплінованість всіх політичних кругів і цілого громадянства» свідчить, що й серед чехословачкого народу не все було гаразд в цьому відношенню в часі визвольної боротьби. Ось де-кілька прикладів: «Він (Конічек) нарівив нам багато неприємностей й своїм чорносотенним пансловізмом, викликав нездовolenня французів» (53 стор.). «Діріх перейшов на службу германофільського реакційного уряду» (76 стор.). «Тут (в Київі) повстала чудернацька «Česko-slovenská jednota», робила на де-кого доноси, зокрема на мене (себто Масарика. — С.) та на мое міністерство — західництво. — Ці обвинувачення і денунціації неправди й брехні спрямовано до російських урядів і міністерств» (148 стор.) і т. д.

Що до самого перекладу, то, на жаль, не можу визнати його досконалим: безліч русицизмів і взагалі чужих слів (сплетні, «неожидано», «достовірно», «дезевувати», «маркірація», «компаціент» і т. д.), галицьких слів і форм («домів», «заохопити у зброю», «процес о державну зраду» і т. д.), недоречних новотворів («динамізм», «гуманітизм» і ін.). Транскрипція чужих слів не завше є правильна «Деніс» замісць «Дені», «Палляцкі» замісць «Палляцки», «Лерой-Боліє» замісць Леруа-Боліє і т. д.). Накінець багато друкарських помилок, яких не стану тут наводити.

Отже слід побажати, щоб другий том «Світової революції» було більш уважно зредаговано.

Видано книгу на гарному папері й прикрашено де-кількома фотографіями. Але й тут не все гаразд. Під портретом Т. Масарика стоїть напис: «президент Чеської Республіки», тоді як назва цеї Республіки — «Чехословачка».

Ст. Сірополко.

ЦЕСУС.

Комунікат Управи ЦЕСУС-а ч. 2.

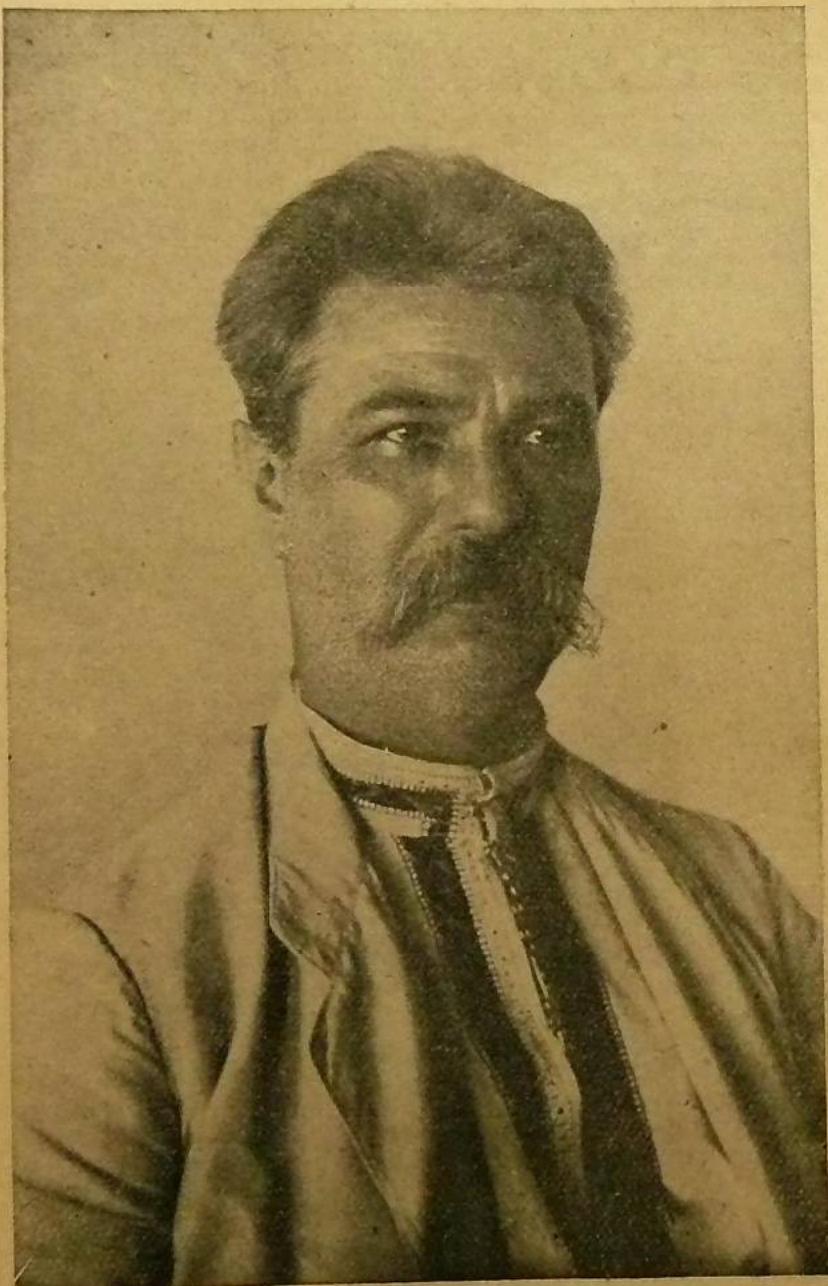
През. Управа ЦЕСУС-а складає ширу подяку всім організаціям та поодиноким особам за новорічні та святочні побажання й рівночасно бажає від себе як найкращого розвитку всім організаціям — членам ЦЕСУС-а в по-вому році.

I. МЕМОРІЯЛ ЦЕСУС-А.

Українське студенство демонструвало в послідному часі проти жахли-вого терору на східних землях України, що зараз находитися під московською

окупацією, та проти цілого більшевицького режиму. Бажаючи поінформувати чужину про тяжке положення українського народу в московській неволі, рішила Управа ЦЕСУС-а видати меморіял чужими мовами, в якому буде схарактеризовано сучасний стан на східних землях України.

Не маючи для цього матеріальних засобів Управа ЦЕСУС-а постановила, щоб кожний член організації, яка входить до складу ЦЕСУС-а, оподаткував

С. Ефремов — головний обвинувачений в харківськім процесі Союзу Визволення України (СВУ), березень—квітень 1930.

себе 1% своїх місячних доходів для видачі меморіялу. Організації на місцях повинні заняться збіркою цього оподаткування та як найскорше пересилати зібрані гроші на адресу голови Економічного Відділу. Подебрадські Громади повідомили Управу ЦЕСУС-а, що вони вже таке оподаткування в себе проводять.

ІІ. ЕКОНОМІЧНІ СПРАВИ.

Проситься ті організації, які ще не виконали постанови посліднього зізду ЦЕСУС-а, щоб в як найкоротшому часі вирівняли свої залежності перед ЦЕСУС-ом. Рівночасно подається до відома всіх організацій, що з місяцем береzenем будуть розіслані викази членських внесків всім організаціям.

ІІІ. МІЖНАРОДНІ СПРАВИ.

Відділ Міжнародних Зносин подає до відома, що чергова студенська Олімпіада буде відбуватися в Дармштадті в Німеччині від 1.—10. серпня ц. р., а не як було повідомлено передше, в Брюсселі. Проситься організації, зокрема краєві, щоб приступили негайно до підготовчих праць звязаних з участю в Олімпіаді. Для цього слід повести як найтіснішу співпрацю з нашими спортивними товариствами та докладно обміркувати, які галузі спорту можуть бути з успіхом реpreзентовані нашими спортсменами. Після встановлення пляну проситься подати до відома ВМЗ як найдокладніші інформації, щоб можна було звязатися з комітетом, який веде підготовку цілої Олімпіади.

В Празі, дня 4. січня 1930. р.

За Управу ЦЕСУС-а:

В. Орелецький, в. р.
президент.

О. Бойків, в. р.
секретар

Комунікат управи ЦЕСУС-а ч. 3.

Прага, дня 27. березня 1930.

I ОРГАНІЗАЦІЙНІ СПРАВИ.

а) На своєму засіданні з дня 3. II. ц. р. Управа ЦЕСУС-а з огляду на брак часу у тов. Бойкова Олекси, звільнила його від обовязків голови Загального Секретаріату, а тимчасово ведення цих справ передано тов. Орелецькому. Рішення Управи ЦЕСУС-а з дня 12. III. ц. р. кооптовано на голову Заг. Секретаріату тов. Бубу Михайла.

На прохання голови Культурно-суспільного Відділу тов. Бойкова Управа ЦЕСУС-а на своєму засіданні дня 27. II. ц. р. уділила йому тріохмісячу відпустку для лікування. Ведення справ цього Відділу перебрав на себе Президент ЦЕСУС-а. Okрім цього Управа ЦЕСУС-а кооптувала дня 27. III. ц. р. тов. Гриціва Романа — покищо як помічну силу до Культурно-суспільного Відділу.

б) На засіданні Управи ЦЕСУС-а з дня 27. III. ц. р. принято Централю Укр. Студентів Канади з осідком в Саскатуні (400 членів) в звичайні члени ЦЕСУС-а — з днем 1. квітня ц. р.

ІІ. ЕКОНОМІЧНІ СПРАВИ.

Для придбання коштів на висилку української делегації на цьогорічні Міжнародні Студенські Зізди (диви міжнародні справи) Управа ЦЕСУС-а рішила в цих цілях обкласти кожного фізичного члена ЦЕСУС-а одноразовим оподаткованням у висоті 7 кч. (або відповідний еквівалент в іншій валюті). Це одноразове оподатковання проситься надсилати найдальше до 15. VI. ц. р. Членів ЦЕСУС-а, що не вирівняли старі залежності, проситься дбати про їх вирівняння, бо борг в друкарні є ще великий та до того зроблено нове заборження, давши до друку заклик до культурного світу з приводу арештів на Великій Україні. Коштуватиме він біля 4000 Кч. без пересилки.

Звертаємо увагу, що несплачення членських внесків протягом трьох місяців дає Управі ЦЕСУС-а, згідно з резол. VII. Звич. Зізду, право завісити ці організації в членських правах.

ІІІ. Культурно-суспільні справи.

Прохається поодинокі організації надсилати звіти про життя студенства на місцях, як рівнож статті на біжучі теми — для поміщення їх на сторінках Студ. Вісника.

IV. МІЖНАРОДНІ СПРАВИ.

а) *Волонтери на Міжнародні Зізди.* Цього року ЦЕСУС братиме участь в таких Міжнародних Студ. Зіздах:

- 1) в Конференції 5. Комісії СІЕ и Міжн. Студ. Помочи в Варшаві в дніах 14.—20. липня ц. р.,
- 2) в річній Конференції Міжн. Студ. Помочи в Оксфорді (Англія), в часі 23—31. липня ц. р.,
- 3) в Міжн. Студ. Зізді в Брюсселі (СІЕ) в дніах 14.—25. серпня ц. р.

Прохається поодинокі організації подати Управі ЦЕСУС-а найдальше до 30. травня ц. р. імена тих товаришів, які зможуть на свої власні кошти взяти участь в цих інжн. студ. зіздах.

б) *Міжнародня студ. легітимація СІЕ.* Відділ Зносин замовив в ІІ. Комісії СІЕ (Лондон) певну скількість брошур, в котрих подано подрібно по-лекші, які дає легітимація СІЕ студентам. Брошурку цю можна дістати в Управі ЦЕСУС-а в англійській, французькій та німецькій мовах.

За Управу ЦЕСУС-а:

B. Орлецький, в. р.
президент.

M. Буба, в. р.
секретар.

Допись українського студенства з Данцигу.

Від довшого вже часу скаржиться, і цілком слішно, ЦЕСУС на брак підтримки з краю, бо красве студенство перебуваючи в стані дезорганізованості не може полагодити навіть своїх справ, не говорячи про підтримку ЦЕСУС-а, до якого взагалі ставиться дивно байдуже, не проявляючи жадного заінтересування ані долею, ані працею своєї централі. «Красве студенство — читаємо в Студентському Вістнику — ніяк не може себе зарганізувати, не може взятися до праці. Красве студенство не тільки нічого не робить, спеціально на зовні в ділянці пропагандовій, але навіть не має програму своєї внутрішньої праці, не уміє себе обєднати біля якої-будь праці, не уміє послідовно реалізувати хоч би найменшу ухвалу своїх річних зборів, не говорячи вже про резолюції ЦЕСУС-а» (ч. 3—6 за 1929 р.). І коли це відбивається фатально на житті самого красвого студенства — то для ЦЕСУС-а стан цей являється просто катастрофальним. ЦЕСУС, котрий в своїй праці мусить мати за собою студентські маси, на котрі міг би спертися, відчуває тимчасом за собою порожнечу.

Сім років існування ЦЕСУС-а — це довгий час і надто велика праця виконана ним, як у внутрішній так і на зовнішній ділянці, в ділянці заступництва і оборони українського студенства на міжнародному форумі (чого зараз жадна українська студентська організація окрім ЦЕСУС-а, не потрафить і не зможе зробити), щоби цією організацією могло сьогодня українське студенство не дорожити, щоби могло до неї байдуже ставитись, могло піти так далеко, аби допустити до зліквідовання Централі.

Зрозумівши велику небезпеку, яка загрожує нашій студентській централі завдяки браку співпраці зі сторони краєвих студентських організацій, ІІ. Великий Зізд Союза Українських Студентських Корпорацій «ЧОРНОМОРЕ», який відбувся в кінці березня ц. р. в Перемишлі, постановив, не дивлячись на інших, бодай сам активно підтримувати ЦЕСУС у всіх його починаннях і по змозі звязати його з місцевим студенством. Як засоби для цього намітив: точне плачення вкладок членами корпорацій «Чорноморе», котрі будуть висилати вкладки через свою професійну організацію, або просто до ЦЕСУС-а. Будуть припильновувати нагадуванням, запитами і тому под. точного плачення вкладок іншими організаціями на місцях.

Для тіснішого звязання ЦЕСУС-а з місцевим студенством і для інформування його про студентські справи на місцях установив візит т. зв. кореспондентів ЦЕСУС-а, які визначуються по усіх місцевих корпораціях. Вони обслуговували не стільки інтереси «Чорноморя», скільки інтереси цілого дотичного осередка і улекшили ЦЕСУС-ові змогу мати завше потрібні правдиві і скорі інформації про усе красве студенство, бо Братні Корпорації «Чорноморе» є в усіх, за винятком Вільна і Любляна, університетських осе-

редках краю і Польщі. Разом з тим в кореспондентах ЦЕСУС придає оди-
ніць, котрі працюючи на користь ЦЕСУС-а, можуть бути добрими неофіцій-
ними виконавцями поручень ЦЕСУС-а для даного товариства чи універси-
тетського центра. Розуміється, передумовою того буде тісна співпраця са-
мого ЦЕСУС-а з дотичними кореспондентами і вчасне повідомлення їх про
заміри і розпорядження Централі. Неможлива є яка-небудь праця над спра-
вою, якої гаразд не знається, та цілковито недоцільним є видавати які-будь
зарядження, коли нема певності, що в даному осередкові є можливим до
виконання, та зовсім не знається, що з попередніх заряджень виконано. В
одному і другому випадку малиб собі взаємно помагати ЦЕСУС і кореспондент
даного осередку. ЦЕСУС повідомлявби кореспондента, які розпорядження
Централі має певне товариство виконати, а чого ще не виконало, з другої
сторони кореспондент, окрім того, що побуджував би до виконання заряд-
жень, подавав би до відома ЦЕСУС-а, які доручення найліпше могли певна
громада виконати.

Лист з Канади.

Уривок з листа Централі Українських Студентів в Саскатуні (Канада)
до ЦЕСУС-а — з дня 28. лютого 1930 р.

...Маючи на увазі, що наші стремління є рівночасно стремліннями всього
українського народу — здобуття Вільної, Соборної, Української Держави —
і вважаючи, що головним завданням ЦЕСУС-а є осягнення цеї самої цілі,
ми рішили, для більш одностайної праці зі всім українським студенством,
вступити в члени ЦЕСУС-а.

Ми, українські студенти Канади, бажаємо з іншим укр. студенством
прийти в як найтісніші звязки, бажаємо працювати спільно і по директи-
вам, що вказані були на З'їзді ЦЕСУС-а; ми будемо старатися виповнити по
можности всі вимоги, що будуть наложені на нас. Ми віримо, що вступаючи
в члени ЦЕСУС-а українська молодь за Океаном увійде в дійсно дружні
зносини з українським студенством Європи.

З товарищеским привітом!

За Ц. У. С. К.:

В. Чепіль, в. р.
голова.

О. Бендас, в. р.
секретар.

Дня 7. березня ц. р. передали представники Цесус-а — тт. В. Орелець-
кий та Dr. Дм. Равич президентови Масарикови — по мистецьки вико-
наний гуцульський топірець з Косова (Галичина) з надписом: «Т. Г. Ма-
сарикові — від Цесус-а 1930.»

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНСТВА. ЦЕНТРАЛЯ УКРАЇНСЬКИХ СТУДЕНТИВ КАНАДИ.

В Саскатуні, Саск., дня 31. грудня, 1929 р. відбулися треті загальні збори
Централі Українських Студентів Канади. Надзвичайно гарний успіх зборів
доказав, що свідома частина українського студенства зрозуміла важу органі-
зації, важу плянової праці. Успіх цих зборів доказав, що ідейна частина украї-
нської молоді Канади зрозуміла високі завдання Централі і широ нама-
гається виповнити кожду працю, що веде до осягнення наших цілей. Рівно-
часно з перебігу зборів можна було запримітити, що Ц. У. С. К. перейшла
вже стадію формування, що праця в Централі йде вже нормальним темпом.

Завданням Ц. У. С. К. є зближити ідеологічно українську молодь Ка-
нади, обізнаніти її з життєвими питаннями нашого народу в цій країні і на
українських землях та подавати вказівки поодиноким членам-кружкам від-
носно їх діяльності.

Шлях до здійснення цих цілей є троєкий: взаїмна обміна поглядів між студентством під час загальних зборів, дебат та інших між-кружкових уряджень, праця на громадсько-просвітнім полі, проваджена під директивою Централі, вкінці через дописування до «Студенського Відділу» в «Українськім Голосі».

Оскільки зроблено в згаданім напрямі, покаже нище поданий звіт.

ЗВІТ Ц. У. С. К. ЗА РІК ДІЯЛЬНОСТИ 1929.

Всіх кружків, що до 31. грудня зголосили свій вступ до Ц. У. С. К. і які проявляли активну участь у студенськім і громадським життю, є сім, з приблизно 400 членами. Діяльність тих кружків йде по вищі наведеній лінії: самообразування, громадське освідомлення та ідеольгічне зближення членів.

Самообразування здобувають студенти відчитами, дискусіями і дебатами, що відбуваються під час засідань в кружках на місцях. Рівночасно заряд Ц. У. С. К. виделеговував, час до часу, відпоручників до поодиноких кружків з відчитами на теми організаційні та національно-культурні.

На громадсько-просвітнім полі кружки працюють в той спосіб, що устроють для ширшої публіки представлення, концерти, дебати та відчiti.

Для взаїмної обміні поглядів та щоби зближити ідеольгічно нашу молодь, заряд Ц. У. С. К. урядив ряд дебатів між поодинокими кружками. Таких дебатів було 4. (між кружком «Каменярі» з Саскатуну а кружком «Прометей» з Вінніпегу, дебата відбулася у Вінніпегу, між кружком «Прометей» та кружком ім. А. Коцка з Едмонтону — в Саскатуні, між кружком з Шіго та кружком з Йорктону, і між кружком з Канори, Саск. та з Кемсек, Саск.).

Заходом зараду Ц. У. С. К. відбувся під час 13 народнього зізду в Саскатуні контест красномовності, в якім брали участь представники трьох кружків: панна Гала Костинюк від студентського кружка «Прометей», Вінніпег; п. Йосиф Мельник від студентського кружка ім. А. Коцка, Едмонтон, Алта; п. Юрко Кіндрачук від студентського кружка «Каменярі», Саскатун, Саск. Панна Костинюк говорила на тему: «Вартощі національної культури», п. Мельник говорив на тему: «Коли Україна буде самостійною». Тема п. Кіндрачука була — «Наш народ».

Всі три промовці говорили надзвичайно гарно, захоплюючи публіку своїми промовами до глибини душі.

В промовах найкраще вивязався п. Й. Мельник з Едмонтону і тому судді признали йому нагороду — срібну чашу.

Цей контест доказав нашому загалові, що між українським студентством виховуються многонадійні сили, будучі провідники нашого народу.

Рівночасно під час 13. Народнього Зізду в Саскатуні відбулися загальні збори Ц. У. С. К. На збори прибули представники всіх кружків приналежних до Централі.

Збори одобрили активність уступаючого зараду (голова М. Зюбрац, секретар О. Бендас) і вибрали новий головний зарад, у склад якого ввійшли п. Василь Чепіль, — голова, п. Орест Бендас — секретар.

На тих-же зборах уложено план праці Ц. У. С. К. на рік 1930.

ПЕРЕЛІК ПРАЦІ ГРОМАДИ СТУДЕНТІВ ЗА ЗИМОВИЙ СЕМ. 1929—30.

1. Був положений вінок на могилу помершого члена Академічної Громади — Ліндемана Юрка.
2. Справа улаштування Всестуденського Протестантійного Віча, з приводу арештів культурних робітників на Р. Україні. Управа Громади Ст. дала ініціативу до скликання цього віча, яке й улаштовано спільно з Акад. Громадою, перевівши цілу технічну підготовку до скликання Віча.
3. Влаштовано VI. традіційну вечірку (різдвяну) спільно з Акад. Гром.
4. Приймаючи на увагу, що справа внесення закону сенатором п. Копеляндом в американському сенаті про визнання самостійності України є корисною для українського народу, Громада Студентів, на знак вдячності студенства, надіслала сен. Копеляндів мистецькі виконану адресу-фотографії з якої були також розповсюджені серед студенства світlinи.
5. Справа з «Нансеновськими паспортами»: Студенські організації започаткували цю справу і скликали міжорганізаційну нараду представників по-

дебрадської колонії, де була обрана комісія, до якої від Управи Громади Ст. входив т. Верба Дм. Пізніше ця комісія та Комісія, обрана лекторським складом, зібралися і на чолі її став Проф. Мартос.

6. 22. січня 1930 р. Громадою Студентів разом з Академією відштовано урочисту Академію з приводу 12-ї річниці проголошення самостійності У. Н. р. та 11-ї річниці проголошення соборності Українських Земель.

7. 29. січня 1930 р. відбулися товариські сходини Громади з нагоди 12-ої річниці подій під Крутами, присвячені пам'яті трагічно загинувших там студентів-українців. Запрошено все подебрадське студенство та пп. професорів.

8. Переведено загальне оподаткування членів Громади 1% на акцію ЦЕСУС-а в зміслі резолюції Віча, та зібрано добровільних датків на цю акцію 77.50 корон чеських, які й надіслано ЦЕСУС-ові.

9. Громада приняла участь разом з Академічною Громадою в проводі б. ректора УГА проф. Тимошенка.

10. Через своїх представників Громада взяла участь в 30-літньому ювілею засновання першої укр. партії СДУП та надіслала привітання Ю. Комітетові.

11. Вислано одноразову допомогу укр. гімназії в Ржевицях (50 к. ч.).

12. Упр. Гром. Ст. спільно з Академ. Гр. була порушена справа оправлення та улаштування могил померших студентів УГА. Ректорат вже дав згоду на утворення відповідної комісії.

13. З нагоди 80-тиріччя з дня народження пана президента Чехословачкої Республіки — Т. Г. Масарика — Громада приняла участь у Святочній Академії улаштованій на його честь 3. III. та 7. III. б. р., рівно ж прийняла участь в поході разом з громадянами міста Подебрад.

Крім зазначених справ полагоджувалися ще й інші справи.

Загальних Зборів було — 2, засідань Управи Громади — 12.

ЗВІТ

з діяльності Громади Студентів УГА. в Подебрадах від 25. жовтня 1929 р. — до 15. березня 1930 р.

На зимовий семестр р. 1929—30 було обрано головою Громади Студентів Юрка Климача, Заст. гол. й скарбником Дм. Бербу та секр. Сергія Сім'янича. До Ревізійної Комісії: М. Гревизірську, Ів. Стельмащенка та Зайцева М.ника.

На сьогодня, без закінчивших та кінчаючих Академію, Громада Ст. має членів: стипендіятів — 15, недопомоговців — 15; відбуло з громади — 1, вступило — 2.

Праця Громади Студентів в зимовому семестрі полягала головним чином в праці на зовні, то є полагодження ріжних справ, які торкаються кожної культурної організації, та в заініціюванню ріжних починань, які звязані з нашим перебуванням на еміграції. У внутрішньому життю Громади діяльність її керуючих органів нічим особливим не проявилась; розуміючи цим улаштування лекцій, рефератів й т. і. через переобтяження студенства науковою.

ДРУГИЙ ВЕЛИКИЙ ЗІЗД КОРПОРАЦІЙ «ЧОРНОМОРЕ» В ПЕРЕМИШЛІ 1930.

Після повстання (за вказівками і допомогою найстаршої данцігської Корпорації «Чорноморе») Братніх Корпорацій по усіх важніших центрах Українського студенства краю і Польщі — Познані, Кракові, Львові і Варшаві — виникла потреба порозуміння між поодинокими Корпораціями і вияснення деяких питань організаційного і ідеологічного характеру. Це привело до засновання на першому Великому Зізді, що відбувся у Варшаві в зимі 1928 року, Союзу Українських Братніх Корпорацій «Чорноморе» з Верховною Корпорацією на чолі. Верховною обрано тоді найстаршу Корпорацію «Чорноморе» — Данциг. Постановлено також тоді зізди відбувати що року і накреслено головні точки праці. Зізд цей не полагодив однаке всіх справ — намітив тільки напрямні, по котрим мала би йти праця в Корпораціях, відкладаючи кінцеве рішення деяких справ до другого річного Зізу, на котрому малаби бути остаточно оформлена справа Союзу. Цей другий Великий Зізд відбувся в Перемишлі в кінці березня ц. р. На ньому були

присутні делегати Корпорацій «Чорноморе» з Данцигу, Познаня, Кракова, Львова; варшавська Корпорація «Чорноморе» через незалежні обставини делегатів прислати не змогла.

Зізд у дводневних нарадах застановлявся передовсім над устійненням методів праці увнутрі Корпорацій, праці над собою, окреслив рямці організаційні, визначив права Верховної Корпорації, зайнявся відношенням Братніх Корпорацій до себе, а дальнє радив над доцільним переведенням праці на зовні — так на студентському, як і на громадському полі. Багато уваги уделено ЦЕСУС-ові, справам і праці якого було присвячено окремого реферата.

Подаючи подрібніші дані з важніших рішень Зізду треба відмітити всесторонно обговорені устійнені методи вишколу новиків, що є одною з важніших завдань Корпорації, бо дас можливість приготувати і вишколити нові кадри робітників, в руках яких Корпорація моглаби успішно розвиватися і проводити свою ідеольгію:

Намічено схему організації Старої Хати, себ-то членів Корпорації, що покінчили студії і перестали бути в безпосереднім звязку з товариством, а яка з огляду на недавній час засновання усіх Корпорацій «Чорноморе» щойно твориться. Стара Хата має бути в будуччині носителькою традицій Корпорації; обізнана з життям Корпорації, також верховною керуючою владою — мостом між студенством і старшим громадянством. Окрім того Стара Хата повинна дати підстави для матеріяльного забезпечення Корпорації.

Стара Хата усіх Братніх Корпорацій творить одне ціле з виборною керуючою владою на чолі. Вона не зриває звязку з своїм матірними Корпораціями, а творить одне надкорпораційне тіло, яке наглядає над працею усіх Корпорацій «Чорноморе».

Прийнято організаційний статут Союза, та означено точно права, компетенції і екзекутиву Верховної Корпорації, вибраної що року з числа Братніх Корпорацій.

Передискутовано проект кодексу чести, дуже основно та поважно уложений одною з Братніх Корпорацій. Як би цю працю видати друком, то вона б у великій мірі прислужилася до розвуждення і устійнення дійсно джентльменського поступування серед нашого студенства та громадянства

Крім цього в першій частині Зізду порушено ще багато справ взаємного звязку, укладання і розподілу праці в нутрі і багато інших.

В другій частині Зізду розглянуто становище ЦЕСУС-а, його виконану працю та вигляди на будуче. Рефератом ком Мілянича з Данцигу, «ЦЕСУС і звязок з чужинцями» дискусію було відразу ділово поставлено. Нрелегент вказав на ту величезну роботу, яку зробив ЦЕСУС в ділі обєднання українського студенства і виведення його на міжнародний форум, де за вісім літ студенти-українці, завдяки незвомній праці ЦЕСУС-а, здобули собі належне місце. ЦЕСУС зробив тут роботу не тільки студентську, але й загальноукраїнську, громадянську, поставивши українців на належне місце і здобувши їм загальну симпатію. Вказав на небезпеку, що праця ця може піти на марно, коли ЦЕСУС не буде підтриманий матеріально і морально загалом студенства, а також улекшенням його міжнародної акції власними взаєминами з чужинцями і звязаною з тим пропагандою ЦЕСУС-а та загальною пропагандою українських справ. Рішено, що у зовнішній праці головним завданням Корпорації «Чорноморе», які зараз є найрухливішими між українськими студентськими організаціями, буде на найближчий час як найбільша поміч ЦЕСУС-ові і евентуально його експозитурі в Краю.

До того мають служити: точне плачення вкладок і оподатковувань самими корпораціями і урегульовання в цій справі даного студентського осередка. Зацікавлювання загалу студенства справами ЦЕСУС-а через урядування рефератів, дискусій про працю ЦЕСУС-а, як в себе в Корпорації, так і серед загалу студенства.

Для того, щоби достарчити ЦЕСУС-ові скорих і точних інформацій про студентські справи на місцях визначено т. зв. членів кореспондентів, які будучи в тісній співпраці з ЦЕСУС-ом були би лучниками ЦЕСУС-а.

з університетськими осередками краю і Польщі і можливо стали би провідниками замірів ЦЕСУС-а серед краєвого студенства.

Призначено також необхідним зайняти і дати поміч в зборанню статистики українського студенства та вкінці висловлено побажання про навязання зносин з чужинцями на місцях, що незвичайно ускладнить працю ЦЕСУС-а на міжнародному полі.

Вкінці порушено та обговорено ряд справ, що торкаються зовнішньої діяльності поодиноких корпорацій й полагоджено деякі дрібніші справи та переобрано другий раз Верховною Корпорацією — «Чорноморе» — Данциг.

У весь Зізд пройшов в надзвичайно діловому тоні під головуванням ком. Мілянича; майже всі справи вирішувано одноголосно, дискусія провадилась дуже річево і спокійно, кінчалась завше одною розвязкою, на яку усі годились. Взагалі Зізд виконав ті надії, які на него покладалися чорноморцями.

Зізд з великим зацікавленням прийняв доклад комітетонів зі Львова, що у Львові зараз є в стадії організування три нові українські корпорації, які за всякими вказівками звертаються до львівського «Чорноморя»; подібне явище бачимо також в Кракові, де заложено нову корпорацію «Чортиця».

Характерним є для українського студенства, що воно навіть такі тісні ідеоліотичні гуртки, якими є корпорації, творить на професійних основах. У Львові корпорація «Чигирин» має об'єднувати правників, «Дніпро» здається фільософів.

Спілка — Брно.

1929—30 шкільний рік був дуже несприятливий для Спілки. Число членів зменшилось на 12, а відтак 11. З них частина стала перебувала поза Брно, не підтримуючи зі Спілкою звязку.

Під кінець шкільного року передбачалося ще дальнє зменшення членів, бо три члени вже закінчили студії, а інші або мусили закінчити кінцем цього року, або початком нового року. Тим самим перед Спілкою повстало питання самоліквідації, яке було винесено рішенням загальних зборів 15. IV. ц. р. і розвязано позитивно.

На полі культурно-освітнім Студ. Спілка, мимо біжучої роботи, справляла свята: — Соборності України та Шевченка, крім цього Різдвяну Вечеру.

Завдяки заходам Спілки міська центральна читальня в Брні передплатила дві українські газети: «Діло» та «Новий Час».

Студ. Спілка провадила також працю в напрямку допомоги як своїм членам так і укр. студентам — не членам Спілки.

Укр. Студ. Спілка — філія Брно — зараз перебуває в стані ліквідації. Ліквідаційна Комісія складається з голови: т. Мочарного Микити, секретаря Марченка Петра та члена Приходьченка Івана.

Від редакції. На місце Студ. Спілки філії зорганізувалася в Брні нова українська студенська організація з молодших студентів, яка постановила вступити до ЦЕСУС-а.

Українська Студенська Громада у Варшаві. Дня 9. березня відбулися звичайні загальні збори Української Студенської Громади у Варшаві. З огляду на те, що збори відбулися в дні, коли в Харкові розпочався процес проти провідників українського націоналізму, збори одноголосно ухвалили резолюцію-протест проти червоного терору, проти переслідувань укр. інтелігенції, селянства та робітництва і проти релігійних утисків, які мають тепер місце на Україні, окупованій Москвою.

З другого боку обговорювало на зборах матеріальний і моральний стан У. С. Г. Матеріальний стан дещо покращав, дякуючи допомозі українського громадянства. Натомість звернено увагу, що деякі люди свідомо намагаються розпускати чутки про збільшевиція Громади. Зваживши, що тенденція цих людей стремить до підірвання авторитету Громади серед укр. громадянства, збори ухвалюють свій рішучий протест проти подібних наклепів. Укр. Студ. Громада у Варшаві є передовім самодопоможовим становим студенським товариством; з другого боку Громада дбає про національне виховання нашої студенської молоді.

Збори одноголосно обрали головою Громади на біжучий семестр тов. Сагайдаківського, діяльність якого в минулому семестрі спричинилася до по-длішения матеріального і морального стану Громади.

Корпорація «Чорноморе» в Кракові. Корпорація «Чорноморе», заснована 3. V. 1927 р., начислює під цю пору 35 членів. Ціли і суть Корпорації звісні. Що раз в тиждень відбуваються сходини членів — віче і стоячий конвент.

На вічах відбуваються реферати з різних ділянок, в цьому році головно з теренознавства і читання карт. Крім цих звичайних сходин влаштовує Корпорація святочні віча для вшанування світливих моментів історії нашої нації і її стремлінь до найвищого ідеалу (1-го листопада, 22-го січня, берестейський мир, бої Хмельницького, Мазепи і т. п.). На святочні віча запрошується посторонніх гостей.

Корпорація є членом Т-ва «Просвіта» у Львові, Т-ва «Червона Калина» та Т-ва «Охорона Воєнних Могил» у Львові. Поза працею внутрі Корпорації беруть члени активну участь і в загально-студенському життю, бо всі є рівноож і членами Т-ва «Українська Громада», де працюють в секціях і помагають цьому-ж Т-ву в уряджуванню концертів, національних свят, рівноож беруть участь у виставах, котрі уряджує Т-во «Просвіта».

3 ЖИТЯ ЧУЖИННОГО СТУДЕНСТВА.

Економічна конференція у Варшаві. Пята комісія СІЕ та Інститут Самодопомоги Міжнародної Студенської Помочі в Дрездені організують в днях 14. — 19. липня ц. р. економічну конференцію у Варшаві, яка заниматиметься головно питаннями студенських домів та проблемами, які звязані з студенськими домами. Конференція працюватиме в трьох комісіях, а саме:

Комісія I. — Будова, адміністрація та фінанси студенських домів;
Комісія II. — Індивідуальна поміч в студенськім домі;

Комісія III. — Студенський дім як центр студенського соціального та культурного життя. По конференції уряджує польське студенство для чужинних делегатів екскурсії до Кракова та до Закопаного, де знаходиться польська студенська санаторія.

Міжнародна економічна конференція в Оксфорді. Міжнародня Студенська Поміч запросила Центральний Союз Українського Студенства «Цесус» на конференцію, яку вона організує в Оксфорді (Англія) в днях 23. — 31. липня ц. р. Конференцію відкриє дія 23. липня один з визначних державних мужів Англії. Реферати зголошено на конференції такі: секретар Помочі Кочніг: «Принципи міжнародної студенської самодопомогої акції та їх місце в теперішньому студенському життю»; реферат пана Кочніга доповнюють своїми виводами та завваженнями пп. президент Тісінгтон, Тетлов та Др. Г. Г. Кілман, директор Міжнародного Самодопомогового Інституту в Дрездені.

Дальше слідують такі реферати: Т. Щ. Коо про Китай, С. К. Датта про Індії, проф. Ернст Єнг, президент Високої Школи Політичних Наук в Берліні: про Європу та Сполучені Держави Америки; М. Поберезкій: «Життя студенства на Балканах»; експозе про Латинську Америку (імя презелента буде подано пізніше).

Конференція працюватиме по цих рефератах в трьох групах, а саме:

1. група — діяльність Міжнародної Студенської Помочі за шк. рік 1930—31 (допомогова акція, розвій самодопомогої акції в різних країнах, інтелектуальна співпраця);

2. група: соціальна відповідальність студенства. Це питання обнимас питання студента як інтелектуального та фізичного працівника;

3. Способи та засоби праці Міжнародної Студенської Помочі;

а) публікації, головно «Вокс Студенціум»;

б) фінансова кампанія,

в) співпраця та організація.

Число делегатів на оксфордській конференції дуже обмежене через брак місця в будинку, де відбуватимуться наради.

XII. конференція Міжнародної Студенської Конфедерації (CIE) в Брюсселі. 12. річна конференція CIE відбувається в Брюсселі в дніх 12.—24. серпня ц. р. Конференція працюватиме в 6 комісіях, а саме:

I. Комісія: організація CIE та інші справи (статути CIE, співпраця з студенством, яке ще не належить до CIE — то що);

II. Комісія: справи університетські, Центральне Бюро CIE та наукові фільми;

III. Комісія: Міжнародні зносини та подорожі;

IV. Комісія: ця комісія властиво спливаває з другою й тому в Брюсселі правдоподібно не буде працювати. Вирішуватиме вона фактично фінансові справи CIE.

V. Комісія: самодопомогова акція центральних союзів та міжнародна студенська санаторія;

VI. Комісія: спорт.

Крім ділової праці організується бельгійське студенство цілий ряд прогулок по Бельгії, а саме до Ліжжу, Антверпен, Остенде т. і. Цілий ряд міністерств Бельгії дають приняття-банкети в честь делегатів, а король призначає в себе учасників зізду дня 19. серпня.

Цесус приготовляє для комісій брюссельського зізду цілий ряд рефератів, як економічний, організаційний, ностирифікація дипломів, далі думає порушити справу українських високих шкіл під Польщею і т. д. Про саму працю українського студенства в брюссельськім зізді подамо подрібніший звіт у справозданнях з міжнародних зіздів.

Міжнародний зізд студентів-правників в Брюсселі. Бюро для наукової співпраці при Міжнародній Студенській Конфедерації скликає до Брюсселі на час 16.—24. серпня б. р. міжнародний зізд студентів-правників. Ціль зізду — студії над реорганізацією правничих студій, аналіза метод праці студентів-правників та обговорення можливості міжнародної співпраці студентів-правників.

Зізд працюватиме в трьох комісіях, а саме:

I. Комісія — наукова комісія та її підкомісії карного, цівільного й міжнародного права;

II. Комісія реорганізації правничих студій;

III. Комісія правничих студенських товариств.

Міжнародна студенська літня Олімпіада в Дармштадт. В доповненню до наших інформацій в попередніх числах Студенського Вісника подаємо ще, що до участі в дармштадській олімпіаді зголосилося дуже багато спортивців з різних країв. Українське студенство запросив олімпійський комітет до Дармштадту спеціальним письмом з 15. лютого б. р., однак українські спортивці не відгукнулися на це запрошення. Участь українських спортивців — студентів в міжнародних студенських спортивних змаганнях є для престіжу імені українського студенства перед чужинців та нашої справи взагалі надзвичайної важливої. Тому не сміє таке сумне явище повторитися при слідуючих міжнародних спортивних змаганнях.

Студенство Югославії. Між студенством в Югославії настало досить поважне тертя. Хорватське та македонське студенство подало до міжнародних студенських організацій та поодиноких центральних союзів протест проти монополію на заступництво всього югославянського студенства зразом білгородського академічного товариства «Побратимство». Цею справою має занятися найближчий зізд CIE в Брюсселі.

Надіслані книжки та журнали.

The University, Lent Term, 1930, The National Union of Students, London.

Prométhée, Revue mensuelle, Organe de défense nationale des Peuples du Caucase (Géorgie, Azerbaïdjan, Caucase du Nord), de l'Ukraine et du Turkestan, Cinquième Année, Nos 38, 39, 40, Janvier-Février-Mars, 1930, Paris.

Bulletin Officiel du Comité France — Orient, Association Nationale de Propagande politique et d'action économique dans le Proche-Orient, l'Europe Orientale et l'Afrique du Nord, XIe Année, VIe Série, No. 69, Février 1930, Paris.
Tvorba, list pro literaturu, politiku a umění, ročník V., č. 6., 1930, Praha.

Tvorba, list pro literaturu, politiku a umění, ročník V., č. 6., 1930, Praha.
Boletino de la Confederación de Estudiantes Católicos de Espana, Ano II., Núm. 4., Febrero 1930, Madrid.

Üliopilasleht, Nos 1, 2, 3, 1930, Eesti üliopilaskonna häälekandja, Tatu (Estonia).

Schweizerische Hochschulzeitung (Revue Universitaire Suisse, Rivista Universitaria Svizzera), Nos 5, 6, III. Jahrgang, Januar, Februar 1930, Zürich.

Universitas, Akademisks Laikraksts, Nos 1, 2, 3, — 1930, Riga (Latvia).

Handbook of Student Travel (Europe), second edition, The International Confederation of Students, London — 1930.

Hochschule und Ausland, Heft 1—2, 3, Januar—Februar, März 1930, Monatsschrift für Wissenschaft und kulturelles Leben, Berlin.

Národní Student, list radikalního nacionálního nationalismu, ročník VII., č. 1, 2, 3, 4—5, 1930, Praha.

Vox Studentium, An international quarterly published for International Student Service. January—March, Vol. VII., Genève.

Der Student, Deutsche Akademische Rundschau, Organ der Deutschen Studentenschaft, Jahrgang 11., Nr. 1, 2, 3, 4, 1930, Berlin.

Bulletin mensuel d'Informations de l'Office Central de la Confédération Internationale des Etudiants, 4e Année, Nos 1, 2, 3—4, janvier, février, mars—avril, 1930, Bruxelles.

L'Europa Orientale, Rivista storica e politica pubblicata a cura dell'Istituto per l'Europa Orientale, Anno X., Nos 1—2, Gennaio—Febbraio, 1930, Roma.

La Terreur Rouge et l'Ukraine Soviétique (Appel des Etudiants Ukrainiens au monde civilisé), The Red Terror and The Soviet-Ukraine (Appeal of the Ukrainian Students to the civilized world), Der Rote Terror und die Sowjet-Ukraine (Notruf der ukrainischen Studentenschaft), CESUS, Genève-Prague, 1930.

La Macédoine — Organe du mouvement macédonien de libération, Journal politique hebdomadaire Nos 1—12, IVme Année, Genève.

Др. К. Чехович: Фільософія мови у Олександра Потебні. 1930, Прага.

Соціал-Демократ (Le Social-Democratic), видання подебр. опр. у. с. д. р. п., ч. 4., лютий, 1930, Подебради.

Тризуб (Le Trident), тижневик (revue hebdomadaire), чч. 1—14., рік вид. VI., 1930, Париж.

Розбудова Нації — орган проводу українських націоналістів, чч. 1—2 (25—26), річник III., січень-лютий, 1930, Прага.

Український Робітник — неперіодичний орган Відділу УВРС, січень 1930, Прага.

Репях — журнал сатири та гумору, ч. 1, січень 1930, Прага.

Нова хвиля черсонаского терору на Україні, написав Василь Свистун, на-кладом Союзу Українців Самостійників, 1930, Вінниця.

Great Britain and Ireland, Calendar of historic and important events 1930, published by the Travel Association of Great Britain and Ireland, London S. W.

Studentský Věstník, organ Ústředního Svazu Čsl. Studentstva, č. 1—2 3, 4—6, 7, 8, 1930, Praha.

До цього числа «Студенського Вісника» заличується оголошення про підписку на збірник «У пам'яті роковини смерти Володимира Самійленка».

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

Адреса: *Ukrajinskyj Hromadskyj Vydaivnyčyj Fond,*
PRAHA-VRŠOVICE, Brožíkova ul. 390, ČESKOSLOVENSKO.

1. С. РИНДІК — Міцність матеріалів, курс високих технічних шкіл: 364 ст. 8°. З додатком термінологічного словника та 214 рисунками. Ц. \$ 3·00.
2. С. РУСОВА — Теорія і практика дошкільного виховання. 128 ст., Ц. \$ 0·60.
3. Проф. Др. В. ЯНОВСЬКИЙ — Сучасне лікування венеричних хороб, а чеської мови перекл. Др. А. Гончаренко. 118 ст. Ц. \$ 0·50.
4. Др. Ф. БУРІАН — Пластична хірургія, з 24 ілюстр., з чеської мо ви перекл. Др. А. Гончаренко. 32 ст. Ц. \$ 0·30.
5. Проф. О. ШУЛЬГИН — Нариси з нової історії Європи. 220 ст. Ц. \$ 1·00.
6. Др. А. ГОНЧАРЕНКО — Загальна гігієна. 204 ст. Ц. \$ 1·00.
7. Проф. Ф. ЯКИМЕНКО — Практичний курс науки гармонії в 2-х част підручник для шкіл ріжних типів. З задачником. 132 ст. Ц. \$ 1·00.
8. М. ПАВЛІЧУК — Коротка анатомія для студентів медицини. З передмовою акад. А. Старкова. 116 ст. Ц. \$ 0·75.
9. Проф. Д. АНТОНОВИЧ — Триста років українського театру (нарис історії українського театру). 276 ст. Ц. \$ 1·35.
10. Др. ЯКИМ ЯРЕМА — Провідні ідеї філософії Т. Г. Масарика. Ц. \$ 0·30.
11. Проф. Є. ІВАНЕНКО — Курс аналітичної геометрії. 424 ст. Ц. \$ 3·50.
12. Проф. Ф. ЩЕРБИНА — Статистика — Історія статистики і статистичних установ. 288 ст. Ц. \$ 1·50.
13. К. МИХАЙЛЮК — Молочарство. Підручник для вищих сільсько-господарських шкіл. Ч. I. Молокознавство 164 ст. З 63 мал. Ц. \$ 0·90.
14. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра, курс середньої школи і для самонавчання. Кн. I. Ст. XII + 452. Ц. \$ 3·70.
15. Модерне українське мистецтво: Вип. I: Проф. Д. Антонович — Група Пражської Студії. Франц. і укр. текст з 32 репродукціями. Ц. \$ 0·90.
16. Проф. С. БОРОДАЄВСЬКИЙ — Історія кооперації. Ст. 448. Ц. \$ 2·50.
17. М. РАШЕВСЬКИЙ — Рафінація цукру, під редакцією і з додатками інж. Л. Фролова та з 30 мал. 224 ст. Ц. \$ 1·50.
18. ЮРІЙ ДАРАГАН — Сагайдак. Вірші. Ст. 64. Ц. \$ 0·45.
19. Акад. А. СТАРКОВ — Загальна біологія, з малюнками. Ст. 184 Ц. \$ 1·00.
20. М. ГАЛАГАН — Атомістично-молекулярна теорія. З мал. Ст. 188. Ц. \$ 1·35.
21. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра, курс середньої школи і для самосвіти. Кн. II. Стор. VIII+300. Ц. \$ 2·50.
22. Проф. Д. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ — Українське мистецтво, т. II. Старі церкви, надгробки й придорожні камені на Українському Поділлю, Буковині та на Покутті. Стор. 40+64 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 2·—.
23. Гр. ЧУПРИНКА — Твори, I. посмертне видання. Ст. XXIV+544. Ц. \$ 2·10.
24. Українське мистецтво: В. СІЧИНСЬКИЙ — Архітектура старокнязівської доби (Х—XIII ст.) Стор. 50+24 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 1·50.
25. Др. В. ГАРМАШОВ — Шкільна гігієна, з малюнками. Ст. 144. \$ 0·80.
26. Інж. Л. ФРОЛОВ — Цукроварство, з малюнками. Ст. 440. Ц. \$ 3·—.
27. Акад. Проф. Др. Ст. СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ — Розвиток поглядів про семю словинських мов і їх взаємне споріднення. Ц. \$ 0·65.
28. Проф. Л. БІЛЕЦЬКИЙ — Основи української літературно-наукової критики. Ст. 812. Ц. \$ 1·90.
29. Проф. Хв. ВОВК — Студії з української етнографії та антропології. З малюнками та малюнками в тексті (19 звич. і 4 кольор.) Ст. 356. Ц. \$ 3·—.
30. Проф. М. ТУГАН-БАРАНОВСЬКИЙ — Політична економія. Ст. 184. Ц. \$ 1·—.
31. Інж. Р. КАХНИКЕВИЧ, Задачник до «Міцності матеріалів». Ст. 160. Ц. \$ 1·30.
32. Проф. Л. ГРАБИНА — Геодезія. Частина перша, вип. I-ий і II-гий. Ст. 600. 191 рис. й 44 таблиці та 3 мапи. Ц. I-го вип. \$ 3·75 і 2-го \$ 2·50.
33. Проф. Л. ГРАБИНА — Короткий історичний нарис розвитку геодезичних вимірювань. Ст. 75. Рис. 28. Ц. \$ 0·75.
34. Проф. І. ШОВГЕНІВ — Гіdraulika підземних вод. Підручник для гідротехніків і меліораторів. 34 рис. й 17 таб. Стор. 115. Ц. \$ 0·90.

Книгкупцям та при всякому більшому замовленні безпосередньо у Видавництві
дається 40% знижки.